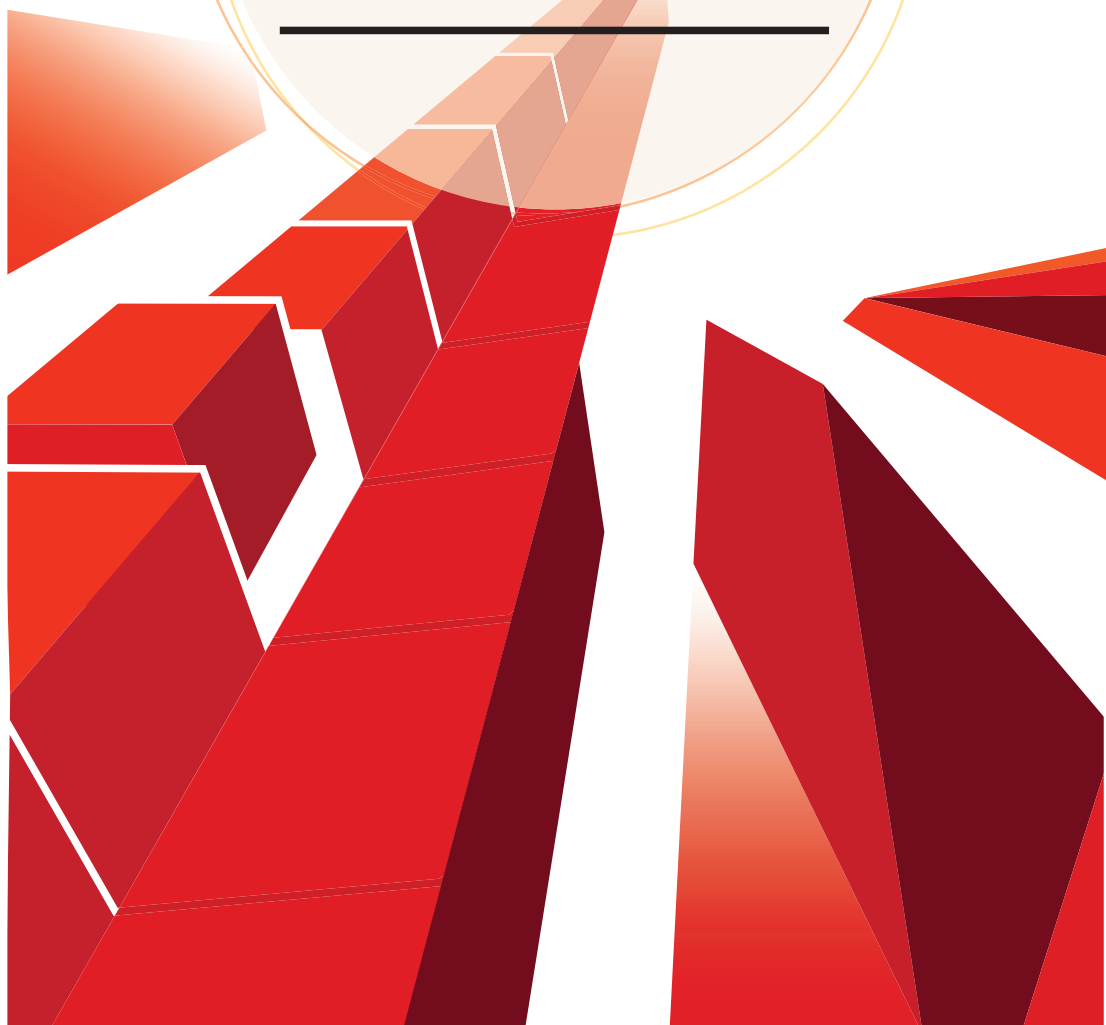

ЕТИКА И АНТИКОРУПЦИЈА

Курикулум и приручник
за 6-9. разред основне школе
Измијењено и допуњено издање

ЕТИКА И АНТИКОРУПЦИЈА

Курикулум и приручник
за 6-9. разред основне школе
Измијењено и допуњено издање

Сарајево, 2017.

Наслов: Етика и антикорупција: Курикулум и приручник за 6-9. разред основне школе, измијењено и допуњено издање

Аутори: Леила Хамзагић-Ковачевић, Самела Алагић и Нермин Кадрибашић

Издавач: Удружење INFOHOUSE у партнерству са Центром за развој медија и анализе и Омладинским комуникативним центром

Лекторка: Весна Смитал

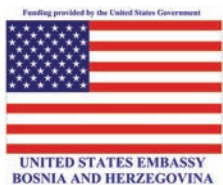
Година издавања: 2017, друго ревидирано издање

Тираж: 375 примјерака

Дизајн и ДТП: CPU Printing company д.о.о., Витомира Лукића 14, 71210 Илица, Сарајево

Штампа: Блицдрук д.о.о., Фемалуша 8, 71 000 Сарајево

Напомена: *Изрази написани у само једном граматичком роду односе се подједнако на женски и мушки род*

Публикација је објављена у склопу пројекта “Ко се боји корупције још? Ми не!”. Објављивање ове публикације је дијелом финансирано грантом Министарства иностраних послова Сједињених Америчких Држава (Department of State). Мишљења, налази и закључци који су овдје наведени припадају ауторима и не одражавају нужно мишљења, налазе и закључке Министарства иностраних послова Сједињених Америчких Држава.

САДРЖАЈ

КУРИКУЛУМ	6
Одређење појма корупције	8
Облици корупције	10
Узроци корупције	11
Посљедице корупције	12
Основни појмови	14
Зашто је битно учити о корупцији	17
Садржаји/теме које треба обухватити образовањем	18
Пријатељство и корупција	19
Одговорност и корупција	19
Људска права и корупција	20
Криминално понашање и корупција	20
Борба против корупције	21
Циљ одгоја и образовања из области етике и антикорупције	21
Основни циљеви	22
Зашто је важно да ученици знају?	23
Очекивани резултати/исходи учења	24
Методe	24
Наставне цјелине у које се могу укључити садржаји из области етике и антикорупције	25
Приједлог ваннаставних активности	26
Препоруке за наставнике	26
Дидактичко-методичке напомене	27
Закључак/рефлексија	27
ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ	30
ПРИЈЕДЛОЗИ НАСТАВНИХ ЈЕДИНИЦА, ПРЕДМЕТ С/Б/Х ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ	48
ПРИЈЕДЛОЗИ ШКОЛСКИХ ПРОЈЕКТА	68
ПРИЈЕДЛОГ ТЕМАТСКИХ ЈЕДИНИЦА ЗА ПРОЈЕКТНЕ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА	74
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА БОРБУ ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ	75
КОНТАКТИ ИНСТИТУЦИЈА И ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА ПРИЈАВУ КОРУПЦИЈЕ	77
ОСТАЛИ КОРИСНИ ИЗВОРИ (ПУБЛИКАЦИЈЕ)	78

КУРИКУЛУМ

Корупција поткопава повјерење грађана у институције, угрожава стабилност и развој друштва, поткопава владавину закона и људска права и слободе, урушава добро управљање, правичност и социјалну правду. Босна и Херцеговина, наравно, није једина држава која је тешко погођена корупционим дјеловањем и понашањем у свим областима живота, али је као земља у транзицији и постконфликтно друштво посебно изложена тешким посљедицама корупције, што због недовољно изграђених институционалних капацитета за борбу против ове појаве, што због недовољно развијене транспарентности и одговорности.

“Остваривање дугорочних и одрживих резултата у превенцији и борби против корупције, те процес јачања моралних вриједности друштва као препреке борби против корупције, у неодвојивој је вези са образовањем и васпитањем. У том процесу најважнију улогу играју породица и образовно-васпитни систем, почевши од предшколских установа до универзитета. Стога је потребно да надлежне институције за образовање на свим нивоима власти посвете значајну пажњу питањима етике у припреми и извођењу наставних програма. На тај начин би се код младих људи стварао потенцијал за борбу против корупције, кроз интересирање за јавне послове, јачање свијести о опћем добру и упознавање са користима за заједницу које доноси грађански активизам”

(Стратегија за борбу против корупције БиХ 2015-2019).

Ове мјере које дефинише Стратегија за борбу против корупције 2015-2019 јасно имплицирају да ће антикорупциони процеси бити ефикасни и одрживи само уколико се предузму активности у области образовања грађана.

Зашто је важно у школи учити о борби против корупције? Шта ће ђаци добити овим образовањем? Млади су свакодневно, у мањој или већој мјери, свједоци или актери понашања која се могу сматрати корупционим. У породици, у медијима, на друштвеним мрежама, могу се чути приче о давању поклона докторима, запошљавању “преко везе”, да полицајац прима новац како не би наплатио саобраћајну

казну. У школи, ђаци сами примјећују да је наставник попустљивији према неким ђацима, јер је, можда, у пријатељским односима са њиховим родитељима, суочавају се са случајевима преписивања, поклоњених оцјена, продаје контролних питања и слично. Важно је да млади препознају лоше обрасце понашања и дјеловања и да се оспособе за борбу против њих. Едукацијом заснованом на Курикулуму “Етика и антикорупција”, ђаци усвајају знања о основним појмовима (корупција, етика, морал, одговорност, непотизам, превара, сукоб интереса итд); упознају се са размјерама корупције у босанскохерцеговачком друштву и њеним посљедицама; упознају се са законским механизмима за борбу против корупције; обучавају се у вјештинама за супротстављање корупционом понашању и оснажују за активно антикорупционо дјеловање. Само едукован појединац биће способан да се суочи са проблемом на прави начин уколико се нађе у ситуацији у којој су му угрожена права или ако постане жртва корупције. Само образован појединац може доносити одговорне одлуке, стварајући на тај начин културу одговорности као један од основних механизма превенције корупције и антикорупционог дјеловања.

Измијењено и допуњено издање Курикулума “Етика и антикорупција” на језгровит и сажет, али истовремено темељит и свеобухватан начин нуди широк спектар знања о проблему корупције: дефиниције основних појмова, објашњења врста и појавних облика корупције, њених извора, узрока и посљедица по појединца, друштво и државу у цјелини. Сва сазнања која нуди овај приручник у потпуности су прилагођена узрасту ђака од 6. до 9. разреда основне школе и имају за циљ код ђака изградити систем вриједности и развити вјештине помоћу којих ће бити способни препознати корупционо дјеловање и бити спремни супротставити му се. Садржаји које препоручује Курикулум “Етика и антикорупција” усмјерени су на три основна поља едукације: препознавање свакодневних догађаја који представљају неетично, корупционо понашање; учење о начинима којима се ђаци могу одупријети учешћу у корупционим активностима; учење о начинима на које се ђаци као грађани могу лично активирати и укључити у борбу против корупције.

Реализација образовања о антикорупцији и етици, базирана на овом приручнику, не захтијева додатне школске часове. Образовање о

борби против корупције врло ефикасно се може проводити у оквиру постојећег редовног наставног плана и програма. Постојећи наставни садржаји који се реализују на часовима језика и књижевности, историје, демократије и људских права, одјељенске заједнице и слично могу се обрадити и кроз призму антикорупционе борбе, а овај Курикулум нуди модел за провођење таквих часова. Детаљно су разрађени приједлози наставних метода, облика рада, сам ток часа и потребних средстава за реализацију наставних активности. Могуће је одређене теме реализовати и кроз ђачке ваннаставне активности.

Курикулум “Етика и антикорупција”, допринос је развоју одговорних младих људи који желе да уче, дјелују и стварају бољу будућност на темељима поштења, праведности и равноправности.

Одређење појма корупције

Корупција је друштвено негативна активност која у свим друштвима и културама представља нешто што је непоштено, незаконито и неморално. Корупција, због поливалентности, представља појам који је веома тешко прецизно путем једне дефиниције одредити. Корупција се, у складу с потешкоћама у одређењу јединственог појма у литератури, одређује по етимолошком критеријуму те као корупција кршења моралне норме и корупција кршења правне норме.

Етимолошки термин корупција долази од латинске рјечи *rupture* што дословно значи разбијање, ломљење, кидање, чиме се сугерише да је нешто у основи прекинуто (Деренчиновић, 2001). Деренчиновић (2001) даље појашњава да се не ради о обичном прекидању, него да у томе учествују најмање двије особе *sim rupture*, нешто се ради, односно кида заједно, односно споразумним радњама између нпр. подмићеног и подмићивача. У теорији, у суштини представља поквареност, исквареност, непоштење и сл.

Одређење корупције као кршење моралне норме упозорава на то да је друштво изгубило потребне врлине. Корупција је у моралном смислу одступање од одређених нормативних очекивања друштва (Хофинг, 2002). Дацер (2011) наводи да се подмићивање и корупција сматрају симболиком свега што је неморално, односно у моралном смислу, ове се појаве реферишу на одступање онога што друштво

прокламише као добро. Кин (2000) наводи да је за антикорупционе едукативне програме веома важно ђацима приближити управо корупцију као неморалну појаву и то из разлога што многе “сиве зоне” људског понашања не потпадају нужно у општеприхваћене дефиниције корупције.²

Корупција представља и кршење правне норме, односно она је несумњиво и правом забрањена категорија. Кршење правне норме углавном се односи на кршење норме кривичног права. Корупција обухвата низ кривичних дјела санкционисаних кривичним законом одређене државе чија је главна одредница злоупотреба јавног положаја због стицања материјалне или неке друге врсте користи.

Као што је већ наведено, најједноставнија, али и најприхваћенија дефиниција корупције јесте она коју даје Транспаренси интернешенел и Свјетска банка да ова појава представља “сваку злоупотребу повјереног положаја ради остваривања личне користи”.

Дефиниција корупције у Босни и Херцеговини изричито је наведена у Закону о Агенцији за превенцију корупције и координацију борбе против корупције,³ и то на сљедећи начин:

“У смислу овог Закона корупција означава сваку злоупотребу моћи повјерене јавном службенику или лицу на политичком положају на државном, ентитетском, кантоналном нивоу, нивоу Дистрикта Брчко БиХ, градском или општинском нивоу, која може довести до приватне користи. Корупција посебно може укључивати директно или индиректно захтијевање, нуђење, давање или прихватање мита или неке друге недопуштене предности или већу могућност, којима се нарушава одговарајуће вршење било какве дужности или понашања очекиваних од примаоца мита.”

² Првенствено се под општеприхваћеном дефиницијом корупције подразумева “злоупотреба јавног положаја ради остваривања приватне користи”, као дефиниције које су развили Транспаренси интернешнел и Свјетска банка.

³ Закон о Агенцији за превенцију корупције и координацију борбе против корупције, Службени гласник БиХ, бр. 103/09 (чл. 2.)

Облици корупције

Облици корупције и сагледавање типова корупције са различитих аспеката помажу у разјашњавању шта ова појава у потпуности садржава. Најчешће цитирана подјела корупције јесте подјела Свјетске банке на административну корупцију и корупцију на високој разини.⁴

Административна корупција (свакодневна, ситна и сл.) представља појам који се односи на свјесно кршење прописа јавних службеника у свом послу са циљем стицања незаконите приватне користи. Најчешћи типови овакве корупције односе се на корупцију административних радника, упосленика на издавању дозвола, саобраћајних полицајаца, упосленика на царини и др. У овим случајевима углавном се ради о подмићивању као једној врсти корупционих активности гдје се ради о “ситним новчаним износима” и када посљедице наизглед нису велике. С оваквом врстом корупције се грађани најчешће сусрећу и притом осјећају одређени притисак од службеника да плате услугу на коју имају право.

Корупција на високом нивоу (политичка, системска, структурална и сл.) представља појаву која подразумева поступања појединаца, група лица (политичких партија или корпорација, како у јавном, тако и у приватном сектору, усмјерену на доношење закона, правила или уопште провођење такве владине системске политике која је у интересу тих лица, а у супротности са интересом шире друштвене заједнице. Земља у којој влада корупција на високом нивоу назива се још и заробљена држава. Ова врста корупције озбиљно угрожава демократију и очување владавине права с обзиром на то да се

⁴ Поред ове, најчешће кориштене подјеле, у теорији се наводи и велики број других подјела. Па тако Деренчиновић (2001) наводи подјелу корупције на црну (незакониту), сиву (прелазна) и бијелу (толерирана корупција) попут бакшиша и сл. Једна од подјела корупција која се у теорији наводи јесте и намјера да се изврши корупција, па се тако класифицира на намјерну и на пропусте у служби. Једна од честих подјела јесте и на: уличну, конкуренцијску и политичку.

углавном односи на подложност корупцији високих званичника попут шефова влада, министара и др., те најчешће подразумеива велике материјалне (новчане) посљедице по друштво.

Узроци корупције

У антикорупционој теорији постоји више подјела и узрока корупције и неетичког понашања. Једна од основних подјела узрока антикорупционог дјеловања у друштву јесте на сљедеће:

- **Култура, вриједности и традиција друштва:** уколико су ове претпоставке у друштву толерантне према корупционом дјеловању, онда се претпоставља да ће друштво бити у великој мјери корумпирано. У превенцији ових узрока корупције задужен је првенствено образовни систем у смислу увођења индивидуалне и друштвене културе и вриједности нетолеранције према корупцији.
- **Организација институција, процеси одлучивања, систематизоване провјере и контроле** (изостанак истих). Уколико недостаје квалитетна организациона структура институција и велика могућност административног монопола, као и недостатак контроле одговорности јавних службеника, друштво је у потпуности изложено корупцији.
- **Слабости у Систему националног државног интегритета⁵:** Једини начин на који поједина држава може обезбиједити национални интегритет је да промовише хоризонталну одговорност. Сваки фактор друштва мора функционисати у оквирима контроле и равнотеже којима се промовише владавина права, квалитет живота и одрживи развој.

⁵ Појам који је развио Џереми Поп, један од оснивача Транспаренси интернешенела, који подразумеива систем интегритета (eng. National Integrity System – НИС) обухвата кључне институције, секторе или одређене активности (“стубове”) који доприносе интегритету, транспарентности и одговорности у друштву. Када ове институције власти исправно функционишу чине здрав и снажан систем државног интегритета, који је ефикасан у борби против корупције, као дио свеобухватних напора у борби против злоупотребе положаја, малверзација и злоупотребе у свим облицима.

Постојање непотребних препрека у пословном окружењу које стварају финансијске потицаје за корупцију. Тамо гдје постоје непотребне препреке, посебно ако државна управа има ограничене капацитете за њихово наметање и гдје је придржавање законским одредбама скупље од њихова заобилажења, долази до појаве корупције (Палицарску, 2011).⁶

Посљедице корупције

Посљедице корупције су разноврсне, али се генерално групишу у четири категорије: политичке, економске, друштвене те нарушавање људских права. Едукација о посљедицама корупције представља важан дио образовних програма како би се ђаци упознали са свим негативним ефектима овакве друштвено негативне појаве.

- **Политичке посљедице корупције** представљају разарање односа повјерења између грађана и политичара, у којем би политичари требало праведно и једнако да заступају интерес свих грађана, остварују једнаке шансе и обезбјеђују њихове слободе. На основу уништавања односа повјерења између политичких извршилаца и грађана нарушава се кредибилитет демократских институција, губи се повјерење јавности у државне институције. Шимац (2004) наводи да политичке посљедице корупције доводе до система “четвероструке штете” (1) корупција узрокује штету за друштво као цјелину; (2) то штеточинство се не кажњава; (3) некажњивост корупције потиче друге на слична недјела и (4) корупција постаје прихваћено, “нормално” и “легитимно” друштвено понашање.
- **Економске посљедице корупције** су вишеструке. Друштво у којем влада корупција представља несигурно тржиште за инвестиције, како домаће тако и стране, корупција успорава економски развој, доводи до нерационалног трошења буџетских средстава, те тиме доводи и до мањих пореских прихода. Корупција не утиче само на услове економског раста у смислу економске ефикасности и развоја већ и на праведну расподелу

⁶ Поред ових подјела узрока, у теорији постоји још и разних подјела попут: непостојање демократског друштва, нефункционисања система власти, недостатка транспарентности, недостатка закона, малих плата јавних службеника, пренормираности и др.

ресурса према становништву, повећава разлику између личних примања грађана, поткопава социјална давања становништву и на крају резултира нижим нивоом људског развоја (Цхене, 2014).

- **Друштвене посљедице корупције** су такође јако изражене уколико је ова патолошка појава у већем обиму присутна у одређеној земљи. Друштвене посљедице се огледају у подизању степена незадовољства грађана, осјећаја немоћи и апатије. Шимац (2004) наводи да корупција ствара и повећава неједнакост грађана у свакодневном животу: у питањима школовања, лијечења, дозвола, набавке и сл. Корупција доприноси развоју организованог криминала и разним другим облицима криминалитета. Шимац (2004) даље наводи да, у друштвеном (социјалном) смислу, корупција повећава сиромаштво; она највише погађа управо најслабије и незаштићене, јер их, сразмјерно њиховим приходима, много више кошта, а неке им јавне услуге потпуно онемогућава, јер нису у стању платити корупционе “тарифе”.
- **Кршење људских права као посљедица корупције:** Вјероватно не постоји друштвена појава која у већој мјери, на више различитих мјеста и у више наврата угрожава људска права, било непосредно или посредно. Међународни центар за људска права (2010) наводи да је узрочно-посљедична веза корупције могућа на три начина и то када корупција: непосредно крши људска права, посредно крши људска права и заобилазно крши људска права (један од више фактора). Непосредно кршење људских права дешава се у случајевима када се корупција циљано користи за кршење људских права, нпр. подмићује се директор школе да прими дијете у школу на уштрб другог дјетета. Посредно кршење људских права корупције представља чињеницу гдје корупција представља неопходан услов за кршење људских права. Примјер наводи Међународни центар за људска права (2010) - јавни функционер дозволи противзаконит увоз токсичног отпада из других земаља у замјену за мито, а овај отпад се онда депонује у насељу или у близини. Као резултат подмићивања, посредно се крше права на живот и здравље становника тог насеља. Заобилазно кршење људских права представља ситуацију када корупција представља један од елемената који крше људска права, али људско право било би прекршено и без корупционе активности. Едукација ђака о кршењу људских права као

посљедицом корупције се сматра изузетно важном. За корупцију сви знају да постоји, али не знају тачно како изгледа, гдје и коме се указује (Деренчиновић, 2001), зато се едукацијом ђака ствара свијест о томе да подрже кампање и програме за превенцију корупције и да постану свјеснији штете коју корупција наноси јавним и индивидуалним интересима, као и зла које може да нанесе чак и најситнија корупција.

Основни појмови

Интегритет значи потпуност, недјељивост, беспријекорност, поштење. Када се говори о интегритету особе, тада се мисли на понашање и највише на оно што је у позадини тог понашања, на оно што потиче такво понашање. Имати интегритет значи имати безусловну и непоколебљиву обавезу према властитим моралним вриједностима и дужностима. Имати интегритет значи бити свјестан своје потпуности као људског бића, као и разноликости између других људи. Интегритет укључује и поштење, стварност, обазривост и остале моралне вриједности особе. Интегритет се односи на потпуност особе, прихватање свих присутних и познатих разноликости. Уз моралне вриједности, интегритет подразумева и личну компоненту. Интегритет је и рад на личном плану, рад на развијању особе у потпуности. Интегритет је и могућност самоконтроле у тој мјери да осјећаји и импулси не превладају над разумом. Једна од дефиниција је и да је интегритет способност одржавања достојанства, како личног тако и достојанства других људи (Агенција за превенцију корупције и координацију борбе против корупције).

Етика је наука о моралу која истражује смисао и циљеве моралних норми, основне критеријуме за морално вредновање, као и уопште заснованост и извор морала. Етика, прије свега, припада филозофији, која проучава људско понашање које је прихваћено под одређеним моралним аспектом. Док етичко понашање представља понашање појединца у складу са горе наведеним нормама.

Морал је скуп неписаних правила и обичаја који утврђују међуљудске односе и просуђују шта је добро, а шта зло. Морал је нешто објективно као облик друштвене свијести, систем обичаја, навика, норми. То је захтјев друштва за одређеним понашањем, односно, принципима који одређују како нешто треба да буде.

Одговорност је појам по којем су појединци, организације и агенције одговорни за правилно извршавање својих обавеза и моралних начела.

Подмићивање је тек једно од корупционих понашања и често се идентификује са корупцијом (Уберхоферн, 1999).⁷ Подмићивање (мито) представља нуђење, давање, примање или тражење предности за радњу која је незаконита, неетична или злоупотребава повјерење.⁸

Примјер: *“Давање одређеног износа новца⁹ саобраћајном полицајцу да не санкционише возача који је начинио прекршај”¹⁰*

Злоупотреба службеног положаја представља опште корупционо понашање гдје јавни службеник користи службу, своја службена овлаштења на незаконити начин и супротно интересима и циљевима јавног добра, а најчешће за приватни интерес или интерес другог лица.

Примјер у пракси Врховног суда БиХ 1990. године: *“Окривљени је као стражар искористио службени положај да би другом прибавио корист када је од осуђеног који се налазио на издржавању мјере сигурности обавезног лијечења наркомана, узео два сата и новац, те пошто је сатове продао, за добијени новац купио медикаменте чије је уношење у затворске просторије забрањено и предао их осуђеном.”*

⁷ Стимувези Дацер (2011) наводи да, иако је идентификовање подмићивања и корупције погрешно, треба ипак нагласити и да подмићивање можда ипак најбоље осликава оно што је корупција етимолошки: поквареност, поткупљивост, поступање јавног службеника мотивисано утицајем ван легитимних токова.

⁸ УНОДЦ (2011) наводи да је више од половине грађана који су дали мито, то мито дали медицинским радницима или полицијским службеницима.

⁹ УНОДЦ (2011) наводи да просјечна висина мита дата у Босни и Херцеговини износи 220 КМ.

¹⁰ УНОДЦ (2011) наводи да је више од половине грађана који су дали мито, то мито дали медицинским радницима или полицијским службеницима.

Проневјера је корупциона активност када службено лице присвоји новац или друге вриједности које су му повјерене у оквиру радних задатака, а са циљем да себи или некоме другом прибави незакониту корист.

Примјер: *“Службеник Централне банке осумњичен је да је злоупотребом положаја референта за готовинске трансакције у Одјељењу за трезорске послове у Централној банци БиХ и трезору у три наврата у периоду од 2012. до 2014. године проневијерио 600.000 конвертибилних марака (300.000 евра), у новчаницама у апоенима од 200 КМ.”*

Непотизам је када неко службено лице, злоупотребом својих моћи и овлаштења, фаворизује познаника или рођака и то најчешће како би му обезбиједило запослење или неку другу незаслужену услуга.

Превара јесте чин када јавни службеник, користећи овлаштења, намјерно обмањује некога да би се остварила незаконита материјална или каква друга корист.

Примјер: *“Када јавни службеник поднесе на наплату лажне налоге за службена путовања и приложи лажне рачуне о хотелским услугама, па му буде извршена исплата износа који је навео.”*

Изнуда представља незаконито и намјерно добијање одређене користи од стране јавног службеника те другог физичког или правног лица на начин да се на то лице врши нелегалан притисак у облику застрашивања са намјером да се особа присили на давање одређене користи.

Примјер: *“Захтијевање од стране студента да донесе новац, под пријетњом да иначе неће положити одређени испит.”*

Сукоб интереса настаје када је лице, запослено у јавном сектору или званичник, под утицајем личних околности док обавља свој посао и доноси одлуке. На тај начин доноси одлуке из погрешних разлога.

Примјер: *“Директор школе за набавку нових прозора у школи ангажује фирму чији је власник његов брат.”*

Зашто је битно учити о корупцији

“Корупција је општа болест човјечанства, као грипа. Од ње се не умире, али смета“.

Корупција се лакше укорјењује и одржава у земљама гдје грађани имају лошије образовање, а свијест о грађанском друштву је мала. Недовољна образованост грађана о корупцији, њеним облицима, узроцима и посљедицама додатно погодује ширењу такве друштвено неприхватљиве појаве. Многи

грађани сматрају како немају никаквог утицаја на појаву корупције у друштву, не препознају начин како се одупријети корупционим праксама те на који начин се могу активирати у борби против корупције. Међутим, с обзиром на све посљедице које корупција има у привреди и јавној управи, начине како угрожава безбједност грађана и права човјека те штету коју наноси угледу земље, заиста је неопходна едукација која ће освијестити младе за препознавање и борбу против свих могућих облика корупције. Уколико недостају основне информације о феномену корупције, младима је тешко формирати јасне ставове и размишљања, па због велике медијске пажње која се поклања одређеним корупционим аферама постоји опасност од стварања перцепције како је корупција неизбежна, како у потпуности прожима друштво те како се против тога ништа не може учинити (Гетош, ет ал. 2011). Исти аутори даље наводе да је такав фаталистички став врло опасан, јер ако млади сматрају да се против корупције не може борити, тада падају у стање апатије и потпуне равнодушности према овоме проблему који се може ријешити искључиво потпуно супротним начином дјеловања, односно информисањем и активним залагањем свих грађана.

Искуством појединих земаља, као и научним проучавањем феномена корупције, постало је јасно да репресија није довољна да би се ова појава свела на минимални ниво у којем друштво може функционисати (Гетош, ет ал. 2011). Један од основних начина супротстављања корупцији јесте превенција. Остваривање дугорочних и одрживих

резултата у превенцији и борби против корупције неодвојиво је везано за образовање и васпитање гдје се јачају моралне вриједности друштва као препрека развијању корупције. Едукација је централни дио превенције корупције. Јасне законске регулативе и добро изграђене институције неће спријечити корупцију уколико грађани активно не захтијевају одговорност власти и институција (Кин, 2000), а што је могуће само кроз едукационе програме и образовање ђака о етичким вриједностима и корупцији.

Транспаренси интернешенел у Босни и Херцеговини (2010) наводи да истраживања показују да грађани Босне и Херцеговине, а посебно млади, нису упознати са свим правима које имају као грађани и са начинима с којима се као појединци могу борити против корупције или било којег другог неетичког понашања. Због тога се сматра неопходним едуковати млађу популацију, путем образовног система, о етици и корупцији у смислу да могу препознати такву друштвено негативну појаву, појавне облике, узроке и посљедице. Такође је неопходно да ђаци стекну знање о свим правима, законима и другим могућностима које пружа правни систем државе када се суочавају са неетичким ситуацијама или корупцијом. Истраживање Јес фондације показује да велики број младих људи – 47,1% у Босни и Херцеговини, 43,5% у Црној Гори, 32,7% у Србији, с укупним регионалним просјеком од 21,8% – не зна како пријавити корупцију, што указује на потребу за скретањем пажње на проблем корупције кроз увођење те тематике у школске курикулуме.

Образовање је важно као средство за изградњу осјећаја професионализма, припадности групи, свијести шта корупција заправо јесте и како штети ономе за што се друштво залаже, како се треба борити против ње, и како сваки појединац у тој борби може помоћи. Кључно је схватити да, премда појединачно не могу ријешити проблем крађе и пљачке, убиства и силовања, чланови друштва могу учинити много у борби против корупције (Палицарску, 2011).

Садржаји/теме које треба обухватити образовањем

Садржаји, обухваћени едукацијом, требало би да буду организовани у три основна правца:

- Препознавање свакодневних стварних догађаја који могу представљати неетичко понашање или корупцију,
- Начине на које се ђаци могу одупријети учешћу у корупционим активностима,
- Начине на које се појединац може активирати и укључити у борбу против корупције.

Пријатељство и корупција

Због специфичне перцепције појма пријатељства и његовог схватања као једне од најважнијих улога у животу ђака, смисленим се препоставља да се тема подмићивања и пријатељства разради кроз дио наставне цјелине. Кроз интерактиван приступ рада са ђацима, постављајући пред њих моралне дилеме између правог пријатељства и подмићивања.

Теме

а) Помоћ при задаћи: Твој пријатељ због одласка на тренинг кошарке нема времена да уради задаћу, моли тебе да му урадиш задаћу, а заузврат ће ти поклонити нови ЦД. Шта урадити?

б) Пријатељева тајна: Твој пријатељ је случајно разбио школски прозор, док су друго дијете окривили и смањили му владање. Шта урадити?

ц) Пријатељство на испиту: Пријатељица ти савјетује да лажеш за њу да је болесна, иако ти је рекла да је отишла код родице. Шта урадити?

Одговорност и корупција

Проблем пасивног прихватања корупције као појаве је јако изражен у друштвима гдје влада висока стопа корупције, гдје се треба ђацима скренути пажњу на то колико је сваки појединац одговоран за стање у друштву. Потребно је представити ђацима како почињу неетичка понашања, пасивно посматрање таквих ситуација, начини на које се могу супротставити таквим праксама, активно залагање против пракси, бенефити које добију ђаци и друштво уколико се активно супротстављају таквим праксама.

Теме

а) Поклоњена оцјена: Ђак је из контролног рада добио три, што му је покварило просјек оцјена. Моли наставника да му поклони 5, наставник се сажали и поклони му 5. Да ли је то исправно? Шта ћеш урадити?

б) Продаја контролних питања: Колегиница из разреда је пронашла питања за контролни рад и продаје их. Шта ћеш урадити?

ц) Вишак кусура: Приликом куповине сока у школској кантини, радница ти је вратила више кусура него што је требала. Шта ћеш урадити?

Људска права и корупција

Као што је већ у уводном дијелу наведено, неопходно је ђаке едуковати колико корупција и неетичко понашање могу нарушавати основна људска права, посебно најугроженијих категорија становништва. Веома је важно приликом овог садржаја приказати примјере стварних жртава корупције, како би се ђаци сензибилисали на посљедице корупције.

Теме

а) Право на живот и здравље: Млада жена која се требала породити није била примљена у болницу зато што није имала новца да да мито љекару. Након тога, услиједиле су компликације и изгубила је дијете, а она је у тешком стању (ускраћено право на живот и здравље). Дискутовати са ђацима.

б) Право на образовање: Ђак се није могао уписати у средњу школу коју је хтио, јер није имао новца да подмити директора школе, иако је испуњавао све услове. Дискусија.

Криминално понашање и корупција

Неопходно је схватити колико је само криминално понашање штетно за друштво у цјелини те се сматра неопходним и старијим разредима основне школе указати на такво негативно понашање.

Теме

а) **Украдени новац:** Ђак који је скупљао новац за школски излет, украо га је да би купио себи нови мобител. Дискутовати са ђацима.

б) **Украдени новац:** Ђак који је скупљао новац за школски излет, украо га је да би купио болесном родитељу лијекове. Дискутовати са ђацима.

Борба против корупције

Као што је наведено у истраживањима Јес фондације, велики број младих у Босни и Херцеговини не зна како пријавити корупцију те се веома значајним сматра у образовним процесима едуковати ученике о томе како пријавити корупцију.

Теме

а) **Пријављивање корупције:** Веома је значајно да млади, ако сазнају за неки облик корупције буду едуковани како и гдје је пријавити. Теоретска предавања и посјета институцијама (полиција, тужилаштва, НВО-и и сл.)

б) **Анализа успјешних прича:** Ђацима презентовати случајеве позитивних примјера у којима су појединац и друштво побједили корупцију и који су били бенефити за друштво. Ово се сматра значајним како би се млади људи охрабрили и едуковали о антикорупционој борби. Анализа успјешних прича из Босне и Херцеговине и из других земаља.

Циљ васпитања и образовања из области етике и антикорупције

“Моћ суда – који не посједује ни кесу ни мач – на крају се заснива на суштинском повјерењу јавности у његове моралне санкције.”

Као што педагози и психолози кажу да постоји најбољи период у животу дјетета када се изговарају прве ријечи, усвајају радне навике, уче слова, и сви, ама баш сви, говоре да се то све најбоље

усваја када смо још мали, тако и термин корупције и сазнања о корупцији требамо усвајати баш у овом периоду, када смо на прекретници да из младог бића, дјечака и дјевојчице, израстамо у младића и дјевојку који ће се у току свог академског

образовања не једном, него сигурни смо више пута, сусрести са појмом и конкретном корупцијом. Зар сви не говоримо да је основни циљ основне школе припрема за живот? Ето због те припреме и суочавања са реалношћу, а и због оне основне људске потребе – наде, важно је образовати се из области етике и антикорупције.

Корупција је присутна у нашем друштву и ту чињеницу не можемо занемарити. Дјеца се од најмлађе доби сусрећу с тим појмом. У већини случајева нико им га поближе не објашњава нити их упућује на штетност корупције. Они, најчешће, једноставно прихвате (или не прихвате) тај појам као нешто негативно, а зашто је тај појам негативан – не знају.

Стога је ЦИЉ АНТИКОРУПЦИЈСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА да омогући ученицима промишљање о том, за њих, апстрактном појму, усвајање неких нових знања, али првенствено изградњу одређених ставова. Не на начин да им те ставове наметне наставник, него тако да сами дођу до закључка о позитивном или негативном утицају таквог понашања.

Основни циљеви

- Развијање антикорупцијске свијести код ученика
- Развијање свијести о пожељним и моралним вриједностима, те способности за правилно морално расуђивање и доношење исправних одлука
- Упознавање са појмовима као што су превара, мито/подмићивање, изнуда, куповина повластица, проневјера, злоупотреба положаја, непотизам и слично, као непожељним и неприхватљивим понашањем
- Развијање критичког мишљења и способности уочавања друштвено неприхватљивог понашања

- Развијање социјалних компетенција ученика
- Развијање способности процјене властитог понашања, те одговорности према себи и другима, кроз специфичне искуствене активности.

Зашто је важно да ученици знају?

Карактеристика ученика у овом узрасту је изразити физички, когнитивни и емоционални развој. Упоредо са развојем когнитивних способности, одвија се и морални и социоемоционални развој. Према Пијажеу, нпр. развој когнитивних способности и степен моралног развоја су међусобно повезани.

С обзиром на узраст и емоционални развој дјеце, најпродуктивнији начин објашњавања појма корупције јест кроз примјере из њима блиских тема.

Односи се то како на сам појам корупције тако и на облике таквог противзаконитог и неетичног понашања, као и на већ споменуте основне појмове.

Наиме, битно је да дјеца науче препознати и именовати поједине случајеве одређеног понашања као лоше, неетичне и супротне моралним и владајућим законским нормама.

Битно је да дјеца запамте називе самих појмова о којима је ријеч, али више је него битно да им се да прилика да властитим закључивањем и одлукама разазнају шта је то исправно.

Дјеца овог узраста свакодневно могу бити у контакту с понашањима која се могу сматрати коруптивним.

Наиме, већ у својој породици могу чути о томе или бити свједоци поступака које сматрамо коруптивним.

Тако на примјер, могу чути родитеље и друге чланове породице и њихове пријатеље или путем различитих медија како говоре о давању дарова или новца лијечницима, томе да без “везе” није могуће добити посао, да полицајци примају новац како не би наплатили казну за саобраћајни прекршај, да дјеца добростојећих родитеља постижу више без труда и сл.

Понекад таквим понашањима могу и свједочити директно.

Управо стога је битно дјечи овог узраста појашњавати да такви ставови и понашања нису исправни и добри, те им усађивати у свијест да то штети и њима, њиховим најближим и цијелом друштву.

Очекивани резултати / исходи учења

- Оспособити ученике да знају препознати врсте и појавне облике корупције
- Оспособити ученике да знају узроке корупције
- Развој свијести код ученика о посљедицама коруптивних понашања и спремност ученика да преузму одговорност за посљедице неправилне процјене и одлуке
- Оспособити ученике за примјену практичних примјера и студија случајева (истраживање, примјери из штампе, примјери из свакодневнице)
- Оспособити ученике да знају начине супротстављања корупцији и промовисање етичког понашања
- Оспособити ученике да критички процјењују однос између индивидуалних карактеристика, социјалног контекста и коруптивног понашања
- Оспособити ученике да критички процјењују различите животне ситуације и односе међу људима, те препознају исправна и праведна понашања и активности које промовишу социјално прихватљиво понашање у непосредном окружењу
- Оспособити ученике да искажу спремност за изношење личног става о коруптивном понашању и способност аргументовања истог.

Методe

Методe су разноврсне и не би требале бити униформне.

Дефинисане циљеве и очекиване исходе могуће је остварити упоредо са осталим циљевима васпитно-образовног рада у било којем од наставних предмета.

Напримјер, одговоре на задатке и проблемске ситуације из области етике и антикорупције, ученици могу да пишу и уоквирују у геометријске слике које раде из математике (троугао, правоугаоник, квадрат, круг...), могу да пишу писмене радове на тему “Каквог је облика превара или подмићивање или зашто је баш као такву виде”, могу да објашњавају зашто су нека од коруптивних понашања о којима разговарају одређене боје, којом јединицом мјере их можемо, или не можемо мјерити...

Могуће их је довести у везу и са садржајима из саобраћајног васпитања и обликом саобраћајних знакова који изражавају забрану и слично.

Листа могућности је неисцрпна и наставник има слободу да испољи своју методичко-дидактичку креативност кроз употребу различитих техника:

- Индивидуални рад
- Рад у пару
- Рад у групи
- Дискусију у групи
- Студије случаја
- Барометар
- Кориштење мултимедије
- Дебате
- Олују идеја
- Играње улога
- Рад са текстовима

Наставне цјелине у које се могу укључити садржаји из области етике и антикорупције

- Часови одјељенске заједнице/васпитног рада
- С/Б/Х језика и књижевности
- Историје

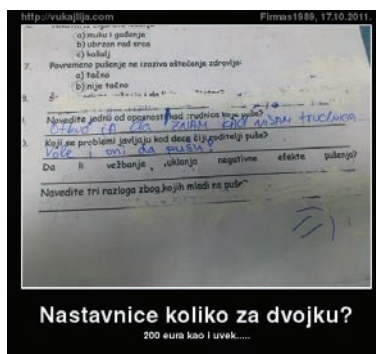
- Ликовне културе
- Демократије и људских права
- Друштво/култура/религија
- Вјеронауке (приједлоге наставне јединице и теме из области корупције и антикорупције могу се наћи и у светим књигама Кур'ану, Библији, што може бити добра подлога за реализацију часова).

Приједлог ваннаставних активности

- Савјет ученика
- Школски пројекти
- Секција о корупцији
- Тим за борбу против корупције
- Школска представа
- Округли столови
- Организовање посјета
- Књиге, извјештаји, чланци, web странице

Препоруке за наставнике

Увођење подучавања из области етике и антикорупције захтијева прекретницу и основу за темељиту промјену метода рада, поимања улоге ученика и наставног особља у наставном процесу, а чија је срж у промјени васпитне парадигме: тежиште није на ономе што наставник мисли да је добро, већ на ономе што ученик треба спознати.

Nastavnom особљу су дате упуте: шта треба подучавати (која подручја, области), зашто треба подучавати (који су циљеви и концепти), како треба подучавати (користећи различите методе и облике прилагођене потребама и интересима ученика и када треба подучавати (развојна примјереност узрастима, циклусима).

Подучавање садржи аргументацију улоге и значаја учења о етичном и антикорупцијском дјеловању, циљеве, очекиване исходе учења, теме, стратегије учења и наставе (дидактичко-методичке упуте) и смјернице за праћење и евалуацију.

Дакле, овај је курикулум окренут ка задовољавању васпитно-образовних потреба сваког ученика.

Дидактичко-методичке напомене

Садржаји из етике и антикорупције требају бити базирани на савременим педагошко-психолошким теоријама, сазнањима о процесу учења и требају бити усмјерени ка ученицима.

Препоручује се:

- Динамичност и креативност
- Интерактивни и групни рад
- Потичање иницијативе ученика
- Настава заснована на елементима ире, ритма, драматизације
- Употреба савремених ИТ технологија
- Охрабривање и потичање ученика на самостално учење
- Контрола ситуације
- Анимација свих ученика
- Начин комуницирања и рјешавања проблема.

Дидактичке стратегије омогућавају наставнику отворене могућности да угради властити стил и осјетљивост за актуелне проблеме са својим ученицима (пажња, посматрање и реакција, емпатија).

“И слобода је луксуз“

Закључак/рефлексија

Корупција и у јавном и у приватном сектору угрожава стабилност и просперитет цјелокупне земље и друштва. Стога је од кључног значаја да се сви у друштву, укључујући и ученике у основним и средњим школама, упознају са овим феноменом те иницирају одређене активности на превенцији борбе против корупције.

Под превенцијом се подразумејева укупност плански осмишљених, организованих и предузетих мјера и активности којима се настоје уклонити или смањити директни и индиректни узроци коруптивних понашања.

Стога је увођење образовања о корупцији у основним и средњим школама једна од кључних активности на будућој превенцији.

Проблем корупције није важан само за нашу земљу. С овим проблемом се боре и многе земље у окружењу. До позитивних резултата, тј. спрјечавања корупције и унапређења друштва може се доћи само превентивним приступом и упознавањем дјеце кроз едукативне програме.

Школа има задатак да припреми младу личност како би била осјетљива на друштвено штетне појаве.

Самим тим има и могућност да се активније укључи и да у своје наставне планове и програме интегрише едукацију ученика о корупцији, односно превенцији исте.

Овакви часови морају бити замишљени и реализовани као интерактивна активност ученика и наставника, заснована на анализирању примјера из свакодневног живота, блиских ученичком искуству.

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ

Приједлози радионица за рад са ученицима у оквиру часова одјељенске заједнице/одгојног рада, демократије и грађанских слобода, друштва/културе/религије, ликовне културе

Примјер 1.

За ученике од 7. до 9. разреда

Тема: “Етични и неетични начини задовољавања потреба”

Циљ: Препознати успјешне и неуспјешне начине задовољавања потреба користећи технику браинсторминга, самопроцјене и расправе.

Вријеме: 45 минута.

Услови рада: Дјеца сједе на својим мјестима, троје до четверо у групи.

Прибор: Папир и оловка.

Поступак: Подсјетите дјецу на активности које подузимају да задовоље своје потребе. Питајте их јесу ли све активности које подузимамо успјешне? Од чега то зависи?

Реците дјецу да се сјете што је могуће више идеја о томе што све раде кад желе задовољити неку од својих жеља. Нека се сјете што више животних ситуација у односу с родитељима, браћом, сестрама, учитељима, пријатељима и онога што они заиста раде у животу у таквим ситуацијама.

- Пишите њихове идеје на таблу.
- Заједно се договорите код сваке идеје колико је успјешна. У таквим примјерима покушајте као разред уопштено процијенити успјешност таквог поступка у односу на посљедице и уобичајена реаговања људи. Можете користити скалу једноставно успјешно (+), неуспјешно (-) и може бити успјешно (+ / -).

(Ако желите, можете користити и скалу у % од 0-100%.)

- Код сваке идеје запишите скраћеницом шта сте заједнички закључили.

- Кад завршите с проценом, нека ученици препишу листу с табле у свеску, а затим свако за себе још једном размисли која понашања он користи и колико је задовољан њиховом успјешношћу. Нека та понашања подцрта у биљежници.
- Нека с листе одабере неко понашање за које процјењује да би могло бити успјешније од оног понашања које је до сада користио у истој ситуацији и напише га великим словима.
- У малим групама од 3-4 члана нека прокоментаришу шта су подцртали и написали словима.

Примјер 2.

За ученике од 6. до 9. разреда

Тема: “Златне маркице”

Циљ: Препознавање личних и туђих особина, позитивних и негативних вриједности

Средства: Папир, блокови у бојама, оловка

Ток часа:

Стриц из америке

Водитељ објасни игру. Подијели ученике у групе (4-5 ученика у једној групи, групе се могу формирати по хороскопском знаку, по омиљеној боји). Вјежба коју ћемо радити зове се СТРИЦ ИЗ АМЕРИКЕ. Замислите ситуацију да вам у посјету долази стриц из Америке којег никад нисте видјели. Од вас се очекује да га дочекате на аеродрому. Прије полијетања стриц вас је назвао и питао како ћете се препознати? Треbate му одговорити:

- Како изгледате
- Како ће он знати да сте то ви?
- Какав дојам остављате?

На папиру одговорите на ова три питања, а затим то подијелите у својој малој групи.

Средњи дио часа:

Златне маркице

На припремљен блокове упишите своје име. Задатак је да свако из групе напише неку лијепу особину која одговара власнику блока. Када су сви у групи готови блокови се измјењују са другим групама и тако док се све групе не измијене.

Након вјежбе: По завршетку игре поведе се разговор о томе је ли лакше писати позитивне или негативне особине. Шта требамо примјећивати код других лица? Како се осјећамо када нас неко критикује или похвали?

Завршетак часа: Ученици читају шта је написано и покушавају погодити ко им је шта написао или тражити појашњење.

Примјер 3.

За ученике од 6. до 9. разреда

Тема: “Ово сам ја”

Циљ: Упознавање себе, јачање етичког понашања и морала кроз позитивне и негативне особине и вриједности

Вријеме: 45 минута

Простор: Учионица

Формирање: Индивидуалан рад

Прибор: А4 папири

Поступак:

На табли се напише слиједећи задатак:

Доврши започете реченице:

- Моје име је...
- Рођен/а сам...
- Живим са...
- Мој хоби је...
- У слободно вријеме...
- Код себе највише волим...
- У будућности себе видим као...
- Осјећам се важним кад...
- Људи ме поштују кад...
- Мислим да сам добар пријатељ...
- У школи ме највише нервира кад...

Питајте их како је писати о себи и шта је било најлакше, а шта није било лако. Шта су ново научили о себи? Да ли код себе примјећују више позитивних, етичких и моралних вриједности или негативних?

На крају им задајте задатак да напишу писмо самоме себи које започиње са **ДА САМ ЈА НЕКО...**

Реците им да ћете им писма вратити на крају школске године. Напомените да напишу барем неколико позитивних, етичких и моралних особина о својим очекивањима од вршњака, родитеља, школе и самога себе. Нико неће прочитати писма, уколико не желе да их једино ви прочитате.

Примјер 4.

За ученике од 8. до 9. разреда

Тема: “Човјече, не корумпирај се”

Циљ: Оспособити ученике да именују облике корупције и повежу их са осјећањима/емоцијама

Тежина: Лагано

Простор: Учионица

Формирање: Групе (формирани према боји очију, хороскопском знаку, боји бомбона итд.)

Прибор: Картице с осјећајима, коцкице за “Човјече, не љути се”.

Поступак: Ученици су у малим групама 4-5 ученика и сједе на поду у круговима. Свака група има коцкицу за “Човјече, не љути се” и картице на којима је написано 6 облика корупције и 6 емоција, сваки број значи различит облик корупције, а ученици нека повезу број облика корупције са осјећањима.

1 = подмићивање; 2 = уцјена; 3 = проневјера; 4 = непотизам;
5 = примање мита; 6 = злоупотреба службеног положаја;

1=мржња; 2 = туга; 3 = страх; 4 = задовољство; 5 = љубав;
6 = изненађење.

Сваки ученик у групи баца коцкицу и, зависно од броја који добије, прочита облик корупције и покуша га објаснити и повезати са осјећајем или емоцијом коју код њега изазива.

Примјер 5.

За ученике од 7. до 9. разреда

Тема: “Картице корупције”

Циљ: Препознати облике и посљедице корупције

Тежина: Лагано

Простор: Учионица

Формирање: Сви

Прибор: Картице

Поступак: Водитељ стави велику количину картица на под (картице могу бити разгледнице, сличице, изресци из новина, не мање од

разгледнице) и тражи од ученика да сваки одабере једну која на најбољи начин описује неки облик коруптивног понашања, као и посљедице таквог понашања. ОК је ако неки изаберу исту картицу.

Након што је свако изабрао једну картицу, сједну сви на под или столице, у круг. Започиње разговор тако што свако говори зашто је одабрао баш ту картицу.

Примјер 6.

За ученике од 6. до 9. разреда

Тема: “Зар сам то ја”

Циљ: Упоредивање слике о себи с оним како нас други виде

Тежина: Лагано

Простор: Учионица

Формирање: Ученици сједе у кругу

Прибор: Мали комадићи папира, оловке, кесица

Вријеме: 30 минута

Поступак: Сваки ученик напише на папирић једну своју ПОЗИТИВНУ И НЕГАТИВНУ особину која га најбоље описује, која је за њега најкарактеристичнија. (Треба написати особину личности, нпр.: лукав, духовит, сналажљив или не. Никако не особину која се односи на изглед.)

Пресавије папирић и стави га у кесицу.

Сваки ученик извлачи по један папирић, прочита наглас особину и говори коме она припада. Именовани треба рећи је ли он то заиста написао или не. Ако је ученик погодио ‘власника’, папирић се ставља са стране, а ако не, поново у кесицу.

Ако извуче свој папирић, враћа га у кесицу, и игра иде даље.

Кад све заврше, питајте их да размисле што је то што они раде па други људи у њима препознају одређене особине. Ако други не препознају те особине, питајте их колико јасно они те особине показују другима.

Можете наставити расправу о различитим особинама и како се оне могу различито приказивати или у одређеним ситуацијама их показати, а у другим не показати.

Примјер 7.

За ученике од 8. до 9. разреда

Тема: "Оглас за запошљавање"

Циљеви: Ученици упоређују своју представу о себи с туђом представом, и на тај начин изоштравају слику о себи и опажање себе. Уче самоувјерено наступати пред другима. Уче које су особине моралне и етичне, а које не.

Тежина: Средње захтјевно

Простор: Учионица

Формирање: Рад у паровима, игра погађања, презентација

Прибор: Папир, фломастери, оловке, плакат

Вријеме: 40 минута

Поступак: Ученици се подијеле у парове, тако да су им је партнер лице које добро познају, и добију сједеће упутство за рад:

"Задатак сваког пара је написати један за другог оглас за запошљавање. Кроз кључне ријечи и трудећи се да будете искрени, прикажите особине свог партнера. Помоћ вам може бити листа позитивних и негативних особина.

Оглас прво покажите свом партнеру ради процјене и поразговарајте о њему.“

Анонимне огласе учитељ/ица ставља на пано и сви ученици у разреду покушају одгонетнути коме припада поједини оглас.

Питања за расправу:

- Да ли сте довољно добро познавали свог партнера и тачно описали?
- Да ли је било тешко ограничити се само на позитивне особине?
- Које наведене особине су вас изненадиле?
- Да ли је туђа представа о вама знатно различита од ваше представе?
- Да ли након ове игре желите сазнати још више о себи?
- Како сте се осјећали док су други говорили о вама?
- Које особине су се често јављале у огласу?

Осврт на радионицу

Упоређујући властиту представу о себи са представом других, појединац изоштрава слику о себи. Постаје свјестан да свако од нас поред добрих особина има и оне мање добре, које су саставни дио личности и не морају нужно бити негативне, а ако и јесу онда идеална прилика да нешто морамо промијенити у свом понашању, комуникацији и односу према другима.

Позитивне и негативне особине:

+ Спреман помоћи, самоувјерен, скроман, поуздан, духовит, амбициозан, издржљив, весео, способан за тимски рад, несебичан, брижан, савјестан, доброћудан, стрпљив, самосталан, пун разумијевања, увјерљив, пажљив, опрезан, воли ред, забаван, срамежљив, повучен, отворен за промјене, спреман на ризик, снажне воље, прецизан, иновативан, шаљив, спонтан, темпераментан, емпатичан, коректан, пун повјерења, поуздан, лако успоставља контакте, воли нова познанства, сналажљив, сигуран, креативан, спреман на компромисе, немиран, усмјерен према циљу, сензибилан, свестран, интровертан, друштвен, вриједан, оригиналан, добро

преговара, воли живот, одлучан, егоцентричан, флексибилан, објективан, прилагодљив...

– неодлучан, нестрпљив, досадан, злопамтило, доминантан, осјетљив, агресиван, похлепан, уплашен, има потребу за истицањем, несигуран, преозбиљан, гњаватор, егоиста, склон уцјењивању и подмићивању...

Примјер 8.

За ученике од 8. до 9. разреда

Тема: “Мудро стабло”

Циљ: Кроз вођену фантазију постићи опуштање и несвјесно усвајање става да за свако питање имамо одговор (за сваки проблем постоји рјешење).

Вријеме: 45 минута

Простор: Ученици сједе на својим мјестима

Прибор: Папир и прибор за цртање

Поступак: Урадити у три фазе.

Упуте: Вођену фантазију читајте полако, нешто тишим и дубљим гласом него је обично читање. Пазите на паузе, дајте довољно времена сваки пут кад дјеца имају обавити неки задатак. Ако желите, овај текст можете читати уз неку тиху, лагану музику. На крају, дјеца ће у тишини нацртати свој доживљај ове вођене фантазије.

ФАНТАЗИЈА

Желим да замислите испред себе један пут негдје у природи. То може бити било какав пут, како год га замислите, добро је. Може бити широк или можда узак, вијугав или прав, поред мора или ријеке или можда негдје у шуми или на неком другом мјесту, гдје год пожелите да се налази ваш пут... Желим да идете путем и примижетите шта се

све налази око и испред њега и да на крају дођете до једног стабла, прекрасног стабла са много, много грана. То је ваше стабло за невоље, стабло на које остављате све своје невоље... све своје невоље ма како малене биле. Објесите све своје невоље на стабло прије него кренете даље. Провјерите да нисте неку заборавили. Стабло за невоље има тако много грана... ту има мјеста за све врсте невоља.

Шетња кроз врт

Сада крените даље све док не дођете до врата вашег врта. То је најљепши врт који можете замислити. Како отварате врата, примијетите да ту сунце сјаји сјајније него игдје другдје, а небо има најљепшу плаву боју коју сте икада видјели. Око вас чује се пјев птица, а трава под вашим стопалима је тако мекана и свјежа. Ходате вашим вртом док дођете до врло великог раскошног стабла, највећег стабла које сте икад видјели, које је тако велико да му не можете видјети врх, а својим највишим гранама додирује облаке... Дебло стабла је огромно, а на његовом дну налази се мали отвор таман довољан да станете у њега. И како се приближавате и обраћаате пажњу на дебло стабла, чини вам се као да се појављује лице, врло угодно и мудро, попут драгог старца који вас можда подсећа на дједа, на неко лице из бајке или неко друго драго лице из вашег стварног живота или ваше маште. Чини вам се да вас позива и ви полако улазите у отвор на деблу и нађете се у унутрашњости дебла.

Чаролија одговора

Како вам се очи прилагођавају на свјетло, видите како је та унутрашњост дебла јако велика и јако разграната, са много врата. Свака врата воде у један дио коре стабла и један год, а унутар тих година налази се сва мудрост коју ћете икада требати. Имате ли питање на које тражите одговор? Било које питање на које требате одговор. Док размишљате о питању, иако не морате бити свјесни које је то питање, отварају се, као чаролијом, мала врата у кори дебла. То су врата иза којих се налази одговор на ваше питање. Пођите према отвореним вратима и будите спремни примити одговор, може бити написан на комадићу папира, можете га видјети у слици или га можете чути или можда уопште нисте свјесни одговора који сте примили у овом тренутку... само будите отворени да га примите иако можда не морате бити свјесни шта је ваше питање и одговор...

Примјер 9.

За ученике 9. разреда

Тема: “Вјежба евалуације”

Циљ: На креативан начин научити процијенити своје школовање

Тежина: Средње лагано

Простор: Учионица

Формирање: Ученици сједе у кругу

Прибор: Глинамол

Поступак: Водитељ подијели ученицима комад глинома. У позадини се чује тиха музика. Ученици имају времена размислити како су се осјећали на нпр. претходном часу, на свим часовима разредника, током свог школовања у основној школи, и обликују слику својих осјећаја. Након 10-15 минута сваки ученик показује свој рад и објашњава шта тај рад представља, оцјењује.

Примјер 10.

За ученике од 7. до 9. разреда

Тема: “Изложба модерне умјетности кроз призму корупције”

Циљ: Развијање маште и креативности као дио групног рада кроз умјетност, те повезаност са корупцијом и антикоруптивним мјерама

Тежина: Средње лагано

Простор: Учионица

Формирање: групни рад

Прибор: Ствари из природе: каменчићи, гранчице, шкољкице; ствари од куће: комади платна, пластичне посуднице, дугмад...

Водитељ припреми папир или картон величине као А3, фломастере, маказе, љепило, креп папир.

Ученици у групама израђују слике, скулптуре које приказују модерну умјетност кроз призму етике и моралности. Сваки рад мора имати име које указује на једну од антикоруптивних мјера. Свака група припреми пјесмицу, текст, мимику којом представљају свој рад. Након тога ученици постављају изложбу и разгледају дјела осталих група.

Примјер 11.

За ученике од 8. до 9. разреда

Тема: “Пет прича”

Циљ: Научити ученике да сами дођу до закључка о интегритету, вриједности, моралу, етици, принципима, исправности, поступцима

Поступак: Ученике подијелити у пет група. Свака група има задатак да прочита своју причу, и именује вођу који ће их представљати.

Рад ученика огледао би се у:

- Наставку приче гдје је то могуће
- Препознавању или непрепознавању корупције
- Анализи ликова из приче
- Поступци ликова у причи – исправност поступака
- Како би ученици поступили
- Потакнути и укључити ученике који у сличним ситуацијама можда ништа од понуђеног не би коментарисали или би се са свиме слагали или не.

Прича прва

У болници цијели дан чекаш на ред за преглед. Дође ти да се покупиш и одеш кући необављеног посла. Ходником наилази твој пријатељ,

медицински техничар. Љубазно ти понуди мало погурати ствар како би чекању коначно дошао крај.

Шта ћеш учинити?

Прича друга

Већ неколико пута излазиш на испит за који си се стварно спремао. Но, професор је ђудљив и непредвидив. Чак круже гласине да дијели оцјене и руши студенте по томе какав је хороскоп тај дан. Не знаш је ли истина, али сваки пут најприје погледа датум рођења и пита у колико сте сати рођени. Више стварно немаш стрпљења. Виси ти пад године. Од баке си наслиједио кристал који наводно чува од зла, али који јој је поклонио један од најпознатијих астролога.

Шта ћеш учинити?

Прича трећа

Филип и тата разговарају, те му Филип призна да има слабе оцјене из математике и замоли га да нешто подумне. Филип постиже слабе резултате и могао би имати поправни из математике. Његов отац договори сусрет са наставницом математике у школи и купи јој скупоцјени парфем и драгоцјену оловку не би ли је подмитио. Нажалост, не успјева у томе, а Филип му је захвалан. Но тренутак када је наставници математике даривао драгоцјену хемијску оловку и скупоцјени парфем није промакао директору школе и наставници историје...

Наставите причу...

Прича четврта

Недостаје ти један бод за проћи одличним успјехом. Крај основне школе школе је ту, матура и упис пред вратима, а сваки бод је битан. Твоја је тетка кућна пријатељица са директором школе који је познат по мутним радњама при уписима и по великом утицају на своје запосленике.

Шта ћеш учинити?

Прича пета

Твој омиљени пјевач долази у твоју земљу и то баш у твој град. Његова те музика пратила у свим лијепим и тужним тренуцима. Концерт једноставно не смијеш пропустити и већ си се договорио са својим друштвом да идете сви скупа. Број карата је ограничен, а у претпродаји их нема. Карте се продају у кафићу твог рођака. Да ли ћеш да би дошао до карата искористити родбинску повезаност или...?

Шта ћеш учинити?

Примјер 12.

За ученике од 8. до 9. разреда

Тема: “Кругови – облици корупције”

Циљ: Корак по корак довести ученике да препознају облике корупције и дефинишу корупцију

Упутство: Ученицима дати задатак да напишу пет реченица или фраза које описују облике корупције. Ученике подијелите у пет група и свака група ради један од облика корупције који је нацртан и представљен кругом, бира вођу групе. Након рада у круговима, вође излажу реченице или фразе и постављају кругове на табу, али тако да у средини остављају слободан простор у који ће уписати своју дефиницију корупције.

Примјер 13.

За ученике од 7. до 9. разреда

Тема: "Ко је газда - ко има контролу"

Циљ: Научити ученике важности самоприхватања упркос ризику од неприхватања других

Материјал: Папир и оловка

Методске упуте:

- Упитати ученике колико пута је неко од њих урадио нешто због чега су се осјећали добро, иако су знали да би им се због тога вршњаци смијали и критиковали их. Наведите их да кажу и испричају неколико таквих ситуација.
- Представите им слиједеће ситуације и затражите од њих да заврше започете реченице, а ви записујте одговоре на сваку од њих
- Маја зна шта је добро, а шта лоше, али она исто тако жели да се уклопи у друштво и буде кул. Другарице је наговарају да исмијава наставницу; она то ради зато _____

_____.

- Денис зна да се не смије преписивати и да је то превара, али када му другови кажу да се примакне да они могу преписати тест, он им допусти јер _____

_____.

- Адела је паметна и добија добре оцјене без пуно труда. Адела је кћерка наставнице физике и без обзира ако се јавља да прва одговара, ако прва заврши контролни рад, ако помаже другима, дјеца ће _____

_____.

Дискусија: Да ли сте се и ви некада нашли у сличној ситуацији? Подијелите своју причу са разредом.

Персонализација питања.

- Шта си ти урадио у сличним ситуацијама?
- Шта осјећаш или мислиш о себи ако урадиш нешто за шта знаш да није добро или са чиме се не слажеш?
- Да ли мислиш да је боље ризиковати да те други неће прихватити и осјећати се добро сам са собом и својом одлуком, или је боље урадити што твоје друштво тражи од тебе?
- Да ли можеш објаснити везу између својих емоција и свог властитог просуђивања етичког и моралног понашања?

Истицати ученицима етичке и моралне вриједности и понашања као и везу између самоприхватања и емоција према себи и ризика, спомињући притом јак утицај вршњака у овом узрасту.

Примјер 14.

За ученике од 8. до 9. разреда

Тема: “Ја нисам оно што ја радим”

Циљ: Закључити да вриједности лица нису повезане са оним шта оно ради

Материјал: Десет картица, љепило

Методске упуте: Подијелите ученицима празне картице и замолите их да напишу нешто што су урадили у посљедњих пола године а да није етично и морално. Примјери: преписивање на часу, уцјена друга, подмиђивање сестре, подмиђивање родитеља...

Замолите два ученика да буду добровољци. Требају своје картице залијепити на неке од дијелова тијела. Питајте ученике колико њих познаје првог добровољца. Прочитајте сваку картицу, а затим је скините са ученика. Када су све картице скинуте, питајте ученике да ли је добровољац и даље исто лице иако је без својих дјела.

Поступак поновити и на другом добровољцу.

Дискусија: Када смо раздвојили ученике од њихових дјела, да ли су остали иста лица?

Да ли оно што неко ради мијења оно што он или она јесте као личност?

Каква је веза између онога што неко јесте и шта ради?

Да ли сте се некада осјећали лоше зато што нисте урадили нешто добро и позитивно?

Да ли си се и након ове вјежбе осјећао лоше због својих дјела?

Ученици требају схватити да, без обзира ако су нешто урадили јако лоше или јако добро, они и даље остају лица која имају своју вриједност.

ПРИЈЕДЛОЗИ НАСТАВНИХ
ЈЕДИНИЦА
ПРЕДМЕТ С/Б/Х ЈЕЗИК И
КЊИЖЕВНОСТ

Примјер 1.

За ученике 6. разреда

Наставни предмет: С/Б/Х језик и књижевност

Наставна јединица: “Јаблан” Петар Кочић

Идеја приче: Пријатељство као морална и етичка врлина. Моћ јачег над слабијим.

Тема: Увијек требамо подржати пријатеља у било којој ситуацији и бодрити га да оствари оно што жели.

Ток часа

Мотивација:

- У чему је значај ове наставне јединице?

Ученици ће се упознати са новим књижевним дјелом и књижевним стваралаштвом Петра Кочића, научиће нешто о односу према животињама, ЉУДСКИМ ОСОБИНАМА КРОЗ ПРИЧУ О БИКУ ЈАБЛАНУ И ОДНОСУ ЉУДИ ПРЕМА ЊЕМУ.

- У каквој је вези са већ обрађеним градивом, као и оним које ћу тек обрађивати?

Током анализе ученици користе већ познате методолошке начине анализе, то је још једно дјело које анализирају током овог разреда. Уочаваће теоријске категорије о приповиједи, показаће да су схватили значења тих категорија на конкретном примјеру приповијетке “Јаблан”.

- Какве могућности ова наставна јединица пружа за критичко мишљење?

Анализирајући приповијетку, те анализирајући однос према биму Јаблану, ученици ће се сусрести са порукама које приповијетка носи у

себи. Такође ће се запитати о етичности борбе бикова. Размјењиваће своје ставове, запажања, критиковати.

Циљеви:

Образовни: Усвајање знања о писцу и његовом дјелу, карактеристикама приповијетке; преиспитивање властитог знања; размишљање о ономе што ће усвојити; надоградња новог знања; контакт с новим информацијама и идејама; читање с разумијевањем;

Васпитни: Разјашњавање недоумица, неспоразума и погрешака у знању; активно укључивање ученика у процес учења; подстицање размјене идеја између ученика;

Функционални: Активно ангажовање ученика око присјећања свега што знају; постављање темеља властитог знања; смислено повезивање новог са познатим; дугорочно разумијевање нових информација; развијање садржајног, трајног и критичког разумијевања; изражавање знања и разумијевања активним мишљењем, писањем, казивањем.

Предуслов: Шта ученик мора знати да би успјешно савладао садржај ове наставне јединице?

Мора имати развијено логичко мишљење, закључивати на основу текста, способности закључивања и препознавања.

Оцјењивање: Који ће се докази учења од ученика тражити?

Табеле на основу којих се може видјети колико активно је пратио и колико активно учествовао у анализи дјела. На основу усмено изречених ставова на часу.

Ресурси за управљање временом:

Е – 30 мин; Рз – 35 мин; Р – 25 мин,

Груписање: Како груписати ученике? У којим дијеловима активности? Онако како већ сједе

Корелација с другим предметима: Ликовна култура

Наставна средства:

Визуелна: Сlike, цртежи, фотографије, плакати, графофолије, географске карте, панои

Аудитивна: Аудиокасете, ЦД

Аудиовизуелна: Видеокасета

Текстуална: Уџбеник, приручник, програмирани тестови, наставни листићи, чланци, лексикони, књижевна дјела, енциклопедије.

Наставне методе: разговор, усмено излагање, демонстрације, текст метода, метода графичких радова, илустративни радови, истраживачка, активна настава, пројектна настава, метода писмених радова, KWL табела, двоструко вођени дневник, табела предвиђања, олуја мозга.

Структура часа

Евокација: Писање састава на основу кључних појмова: бик, борба, ливада, дјеца, сунце. Ученици су замољени да осмисле причу на основу кључних појмова, тако да се појмови нађу у њиховој причи, али и да саставе низ међусобно повезаних догађаја који ће поткријепити главну тему – ПРИЈАТЕЉСТВО.

Након писања, ученици читају радове, остали слушају и дају коментаре. У овом дијелу часа могуће је да неколико ученика буде оцијењено.

Разумијевање значења:

Наставник изражајно чита текст. Разговор о тексту.

Прије него што кренеш у разговор поводом ове приче, одреди тему. Помоћ: доведи у везу Јаблана и Рудоњу! Ко је власник Јабланов, а ко Рудоњин? Кога онда представља Јаблан, а кога Рудоња?

Јаблан је властито име Лујиног бика. Али, јаблан је и назив врсте дрвета. Зашто се народни бик зове Јаблан?

Рудоња је царски бик. Којом бојом би обојио бика који се зове Рудоња? (Помоћ: зарудило се небо. Шта означава та боја?) Како је дошло до тога да се организује борба између Јаблана и Рудоње? Како се осјећа Лујо дан прије битке: миран је, узнемирен, љут, сигуран у побједу, сумња у Јабланове способности?

Какав је дан освануо када се требала десити битка? Опиши тај пејзаж! Ако је природа обливена бјеличастом свјетлости, а онда одише свјежином, чистином, снагом, шта жели поручити такав опис? На чијој је страни природа: Јаблановој или Рудоњиној?

Како се одиграла борба између два снажна бика?

Природа се радује Јаблановој побједи. А планински врхунци проносе причу о тој побједи. Које преносе ту причу? А зашто?

Зашто је Лујо уопште и желио да се деси борба између Јаблана, народног бика, и Рудоње, царског бика?

Супротстављајући се царском бику коме се заправо Лујо супротставља? Због чега?

Због чега би се ти супротставио некоме ко је власт?

Шта Лујо поручује тим својим чином? Да ли се побједа над царским биком чинила недостижном?

Подјела ученика у групе, наставник ће свакој групи дати наставни листић:

Наставни листић:

- Пронађи све описе Лује и Јаблана
- Објасни цитат: *Јаблан стоји поносито на мејдану и риче, а планински врхунци силно одјекују – силно одјекују...*
- Напиши кратко појашњење идеје: Можемо побиједити нешто наизглед непобједиво.

Анализирати листиће групно, записати одговоре свако у своју свеску појединачно.

Рефлексија

Презентација рада ученика, одговарање на питања наставника и чланова других група. Оцјењивање и коментарисање урађених групних задатака.

Примјер 2.

За ученике 7. разреда

Наставни предмет: С/Б/Х језик и књижевност

Наставна јединица: "Ибрахимбегов ћошак", Светозар Ђоровић

Идеја приче: Инат човјека из народа са локалним моћником, који бранећи своју очевину није издржао притиску, али је прије свега бранио свој углед и част и идеју ДА СЕ СВЕ НЕ МОЖЕ КУПИТИ НОВЦЕМ И ДА ЈЕ ПОШТЕЊЕ ВРЛИНА ЧОВЈЕКА.

Тема: Уцјена као облик коруптивног дјеловања од стране локалног моћника и јасан став главног јунака да се одупре по цијену свог живота. Истицање моралних и етичких вриједности.

Ток часа

Мотивација:

- У чему је значај ове наставне јединице?
- У каквој је вези са већ обрађеним градивом, као и оним које ћу тек обрађивати?

Научиће нешто о новом писцу, о приповиједи на чијој анализи ћемо показати шта су одлике епског књижевног рода. Упознаће се са односима међу људима који су превладавали у прошлости. Научиће нешто о људским вриједностима.

- Какве могућности ова наставна јединица пружа за критичко мишљење?

Бирајући цитате и коментаришући их, научиће рећи свој став о нечему.

Циљеви

Образовни: Усвајање знања о језику, законитости, правила и норми б/х/с језика; преиспитивање властитог знања; размишљање о теми коју ће реализовати; надоградња новог знања; контакт с новим информацијама и идејама; читање с разумијевањем;

Васпитни: Разјашњавање недоумица, неспоразума и погрешака у знању; активно укључивање ученика у процес учења; подстицање размјене идеја између ученика;

Функционални: Активно ангажовање ученика око присјећања свега што знају; постављање темеља властитог знања; смислено повезивање новог са познатим; дугорочно разумијевање нових информација; развијање садржајног, трајног и критичког разумијевања; изражавање знања и разумијевања активним мишљењем, писањем, казивањем;

Предуслов: Шта ученик мора знати да би успјешно савладао садржај ове наставне јединице?

Познавати одлике драме, појам дидаскалија, дијалога, монолога, сценских реквизита. Познавати одлике басне.

Оцјењивање: Који ће се докази учења од ученика тражити? Активност на часу.

Ресурси за управљање временом:

Е – 25 мин; Рз – 40 мин; Р – 20 мин

Груписање: Како груписати ученике? У којим дијеловима активности?

Индивидуални рад и рад у пару.

Корелација с другим предметима: Историја

Структура часа

Евокација: Техника врућа оловка – написати састав на тему инат/ пркос. Ученици пишу саставе и читају их појединачно. Сваки састав ће бити прокоментарисан и евентуално оцијењен.

Наставник изражајно чита текст “Ибрахимбегов ћошак”. Претходно ће ученике упутити на списак непознатих ријечи, објаснивши им да се ради о бројним оријентализмима и архаизмима у тексту.

Разумијевање значења

Разговор о дјелу: У којем лицу је исприповиједана ова прича? Како се зове приповједач који је свугдје присутан, који све зна, чак и шта ликови мисле? Ко је јунак ове приче? Ко нас с њим упознаје? Шта о његовом животу сазнајемо? Шта је он поријеклом? Шта се с његовом породицом десило? Зашто?

Гдје се свезнајући приповједач налази на почетку приче? Када промијени мјесто? Кога настави да прати? Гдје се одиграва слједећа сцена? Ко су њени актери? Какав је однос међу њима? Какве црте карактера испољава један, а какве други?

Ко су актери треће сцене? Гдје се она одиграва? Шта један од актера тражи? Зашто? Има ли право на то? Зашто други понуду не прихвата?

Покушај разумјети и једног и другог? Постоји ли реално рјешење којим би обојица били задовољни? Обрати пажњу на дијалог: у чему су све различити начини на које говоре?

Какав је твој однос према јунаку приче? Да ли га сажалијеваш? Чини ли му се неправда? Или је сам крив за своју судбину?

Како почиње завршна сцена? Је ли смрт јунака убиство, самоубиство, или несретан случај? Ко је за њу крив? Како тумачиш крај, завршну слику?

Питања за групни рад:

- Пронаћи опис собе и појаснити начин живота на основу описа.
- Одредити тему и идеју приче.

Рефлексија

Након групног рада, ученици ће презентовати резултате анализе. Закључке о приповиједи исписаћемо на један хамер папир.

Примјер 3.

За ученике 7. разреда

Наставни предмет: С/Б/Х језик и књижевност

Наставна јединица: "Јазавац пред судом", Петар Кочић

Идеја приче: Залагање за законе. Тако говори главни лик. Али, да ли их он на овај начин исмијава? На чијој су страни ти закони: на страни народа или на страни државе, власти?

Тема: Иронија, исмијавање власти

Ток часа

Мотивација:

- У чему је значај ове наставне јединице?
- Какве могућности ова наставна јединица пружа за критичко мишљење?

Бирајући цитате и коментаришући их, научиће рећи свој став.

Циљеви:

Образовни: Усвајање знања о језику, законитости, правила и норми б/х/с језика; преиспитивање властитог знања; размишљање о теми

коју ће реализовати; надоградња новог знања; контакт с новим информацијама и идејама; читање с разумијевањем.

Васпитни: Разјашњавање недоумица, неспоразума и погрешака у знању; активно укључивање ученика у процес учења; подстицање размјене идеја између ученика.

Функционални: Активно ангажовање ученика око присјећања свега што знају; постављање темеља властитог знања; смислено повезивање новог са познатим; дугорочно разумијевање нових информација; развијање садржајног, трајног и критичког разумијевања; изражавање знања и разумијевања активним мишљењем, писањем, казивањем.

Предуслов: Шта ученик мора знати да би успјешно савладао садржај ове наставне јединице?

Познавати одлике драме, дијалога, монолога, сценских реквизита. Познавати одлике басне, ироније, исмијавања власти, поштивања закона и законских норми.

Оцјењивање: Који ће се докази учења од ученика тражити?
Активност на часу

Ресурси за управљање временом:

Е – 25 мин; Рз – 40 мин; Р – 20 мин

Груписање: Како груписати ученике? У којим дијеловима активности?
Индивидуални рад и рад у пару.

Корелација с другим предметима: Историја, Грађанско образовање

Структура часа

Евокација: Кратак разговор о јазавцима као животињској врсти. Повезати са улогама животиња у бајкама – како попримају људске особине и шта се уствари тим животињама у басни постиже.

Ученици се дијеле по улогама и читају текст.

Разумијевање значења

Разговор о дјелу: Због чега се Давид Штрбац обратио за помоћ суду? Прочитај Давидово објашњење своје тужбе. Баца ли он кривицу на јазавца или на неког другог? Заступа ли Давид само себе?

Како Давид Штрбац назива своју њиву? Зашто? На шта се односи тај назив: само на њиву или на нешто много шире? Разговара ли Давид Штрбац са судијом и писарчићем непристојно? Како се он понаша према њима? Шта у овој сатири представља суд? Против кога или чега се Давид Штрбац буни? Осјећа ли страх пред судом? Који су разлози за то? Давид Штрбац каже да је “славни суд” за њега учинио “млога добра”. Да ли он то заиста и мисли?

Подсјетити ученике на појам ироније. Колико је ово дјело иронично?

Појаснити и појам сатире – шта значи сатира и сатирички елементи у књижевном дјелу?

Рефлексија

Задаци за групни рад:

- Објасни цитат: “О, како тужно шуште чемерни, сломљени курузи! Рек’о би чојек да уздишу за осветом и правдом...” Кога, у пренесеном значењу, представљају поломљени кукурузи?
- Давид Штрбац је: а) бунтовник; б) мудрац; ц) лицемјер; д) наиван; е) духовит? (Изабери један одговор и образложи.)
- Давид Штрбац се служи иронијом: а) да се додвори суду; б) јер га је страх рећи оно што мисли; ц) да се подсмјехује суду јер му они вјерују оно што им говори? (Изабери један одговор и образложи.)

Презентација рада ученика, одговарање на питања наставника и чланова других група. Извођење закључака о освети и правди, иронији, подсмјехивање суду са једне стране и поштивању суда и закона са друге стране.

Примјер 4.

За ученике 8. разреда

Наставни предмет: С/Б/Х језик и књижевност

Наставна јединица: “Шпијун”, Светозар Ђоровић

Идеја приче: Новцем се не може купити све

Тема: Уцјена као облик коруптивног дјеловања од стране локалног моћника и двојба између моралних и етичких норми понашања.

Циљеви часа

Васпитни: Подстицати на свестраније схватање живота и дубље разумијевање вриједности и смисла човјековог постојања, развијати позитивне ставове према животу. Утицати на развијање моралне свијести као личног судије у понашању.

Образовни: Запазити ликове у приповиједи, урадити психолошку карактеризацију ликова, драматизацију приповјетке, разговарати о порукама приповијетке.

Функционални: Богатити способност ученика за запажање умјетничких појединости и подстицати им очигледност, стваралачку машту. Оспособљавати их за истраживачко-стваралачки приступ приповиједи.

Тип часа: Упознавање са новим градивом

Облици рада: Фронтални, индивидуални, групни

Наставне методе: Дијалогска, илустративно-демонстрационе методе и монолошка

Наставна средства: Табла, креда, плакати

Литература: Светозар Ђоровић, “Приповијетке”, - читанка за VIII р.

Структура часа/Ток часа

Уводни дио

О аутору. Одломци из живота, те објављени радови.

Главни дио

Издвојићемо приповјетку “Шпијун”. Шта значи ријеч “шпијун” (ухода, доушник, плаћеник)?

Ви сте имали задатак да код куће прочитате приповијетку, а неки од вас да ураде њену драматизацију. Погледаћемо колико успјешно је урађена драматизација приче. Ученици изводе драмску представу. Након изведене драмске представе поставити ученицима питање: Шта мисле о изведеној представи? Шта би била тема ове приповијетке? Ђоровић је насликао тежак положај сиромашних људи који раде у царској служби. Које ликове можемо издвојити у овој приповијетци? (Коста, предстојник, сељаци и људи из кафане). Објаснити појам психолошке карактеризације лика. То је откривање преживљавања у души јунака, његових размишљања, особина и карактера. Посебну пажњу посвети моралним особинама, позитивним и негативним, ради се о етичкој карактеризацији лика.

Радићемо у групама. Формираћемо пет група.

Подијелити наставне листиће.

Прва група

Грозд техником требају урадити етичку карактеризацију главног јунака Косте. Особине које се требају наћи у грозду су: сналажљив, mudar, издржљив, љубазан, смирен, частан, послушан, сањар...

Друга група

Урадиће истом техником етичку карактеризацију предстојниковог лика. Неке од особина које би се требале наћи у грозду су: лицемјеран, ласкав, неправедан, непоштен, уображен, неискрен...

Трећа група

Њихов задатак биће критичка анализа главног јунака Косте (у облику краћег прозног рада).

Четврта група

Урадиће критичку анализу предстојниковог лика (у облику краћег прозног састава).

Пета група

Написаће критички осврт на ликове сељака и људи из кафане.

Након урађених задатака, вође група ће приступити излагању. Свака група добиће нови задатак да напишу идеје до којих су дошли након анализе ове приповијетке. Ученици пишу на листовима.

Навести неке своје идеје:

- Потруди се да част никад не укаљаш.
- Кад узму власт у руке, неки људи постану сурови и безлични.
- Сиромашни страдају јер их богати жртвују.
- Материјално богатство је често знак духовног сиромаштва.

Завршни дио

Изведимо закључне судове (заједно са ученицима).

Шта можемо рећи о овој приповијетци? Ђоровић је насликао људе из своје средине, којима је живот одређен наметнутим законима. Продро је у душу чаршије. Ђоровић је на страни сиромашних и увријеђених људи који су племенити, али непризнати и нецијењени. Видјели смо да сиромашни људи попут Косте знају донијети мудру одлуку у правом тренутку. Ђоровић је исмијао царске сужбенике који су лицемјерни и неправедни.

Примјер 5.

За ученике 9. разреда

Наставни предмет: С/Б/Х језик и књижевност

Наставна јединица: “Велики везир”, Дервиш Сушић

Идеја приче: Проблеми човјека на позицији власти, проблем преваре и политичке сплетке узроковане тежњом за моћи и влашћу

Тема: Интриге и лицемјерство на двору цариградског султана и судбина везира који је спреман изгубити властити живот желећи да промијени стање у држави.

Ток часа

Мотивација:

- У чему је значај ове наставне јединице?

Ученици ће анализом драмског дјела научити озбиљно приступати проблемима у књижевности, књижевно дјело ће се на часовима лектуре детаљно обрадити тако да ће ученици слојевитим и студиозним начином анализе (којем се такође уче на овим часовима) сагледати ово књижевно дјело са више различитих аспеката, а посебно са аспекта етичких и моралних норми.

- Какве могућности ова наставна јединица пружа за критичко мишљење?

Ученици уче изнијети своје ставове, критички се осврнути на рад колега и свој властити рад, уче се преиспитивати устаљене вриједности, задате моделе понашања и размишљања.

Циљеви:

- Какво ће знање бити пренијето ученицима?

Знање о писцу Дервишу Сушићу, о проблему човјека на позицији власти, проблему преваре и политичке сплетке узроковане тежњом за моћи и влашћу.

- Шта ће ученици учинити с тим знањем (зашто им је потребно)?

Користиће га у свом животу, као и у даљњем школовању.

Предуслов: Шта ученик мора знати да би успјешно савладао садржај ове наставне јединице?

Мора имати записане сегменте анализе (о писцу и дјелу које се обрађује, неком основном проблему у дјелу и ликовима) и знати шта се од њега очекује током анализе. Мора прочитати књигу.

Оцењивање: Који ће се докази учења од ученика тражити?

Способност анализе књижевног дјела.

Ресурси за управљање временом

Е – 8 мин; Рз – 30 мин; Р – 7 мин,

Груписање: Како груписати ученике? У којим дијеловима активности? Онако како већ сједе.

Структура часа

Евокација

Анализа теза у којим смо изнијели проблеме дјела:

Ученици ће на прочељу учионице излагати све оно што су сами анализирали код куће, појединачно. Остали ученици активно учествују тако што постављају питања, дају коментаре и сугестије у вези са свим сегментима анализе коју су ученици радили код куће.

- Проблем човјека на власти: Шта моћ чини са нама? Примјер Мехмед-паше Соколовића

- Структура драме
- Анализа главног лика

Разумијевање значења:

Ученици се дијеле у групе и свака група добија једнаку групу наставних листића.

Наставни листић

- Одреди окосницу драмског сукоба у драми.
- Одреди однос Хамзевије и Соколовића, аргуменуј тврдње цитатима.
- Пронађи одломак када жена из Теочака долази пред Соколовића и чланове Дивана, те тражи правду. Препричај је и протумачи. Ко је убио Соколовића? Каква је сплетка приређена Садудину?
- Анализа лика Соколовића – направи листу његових позитивних и негативних особина (аргументовати цитатима).

Рефлексија

Ученици анализирају задатке наставног листића групно.

Након тога вође група презентују резултате наизмјенично.

Остали учествују постављајући питања и дајући коментаре.

Примјер 6.

За ученике 7. разреда

Наставни предмет: С/Б/Х језик и књижевност

Наставна јединица: “Незаситост и биједа”, Вјенцеслав Новак

Идеја приче:

- Неправедно додјелјивање стипендија богатим ученицима

- Сиротиња нема право на адекватно образовање и здравствену заштиту
- Сиротиња се не усуди тражити своја права, а богаташи сматрају да им сва права и повластице припадају
- Лицемјерје богаташа.

Тема: Социјална приповијетка

- Школовање и боловање студента Ђуре
- Биједа и сиромаштво ђака и радника у граду
- Градски живот на прелазу 19. у 20. вијек - биједа, сиромаштво, заразне болести (туберкулоза) и смрт.

Ток часа

Мотивација:

- У чему је значај ове наставне јединице?

Ученици ће анализом дјела научити озбиљно приступати проблемима у књижевности, књижевно дјело ће се на часовима лектире детаљно обрадити тако да ће ученици слојевитим и студиозним начином анализе (којем се такође уче на овим часовима) сагледати ово књижевно дјело са више различитих аспеката, а посебно са аспекта етичких и моралних норми.

- Какве могућности ова наставна јединица пружа за критичко мишљење?

Ученици уче изнијети своје ставове, критички се осврнути на рад колега и свој властити рад, уче се преиспитивати устаљене вриједности, задате моделе понашања и размишљања.

Циљеви:

- а) Како ће знање бити пренијето ученицима?
 - Знање о писцу Вјенцеславу Новаку, жртви мајке удовице која чини немогуће како би нахранила и образовала своје дијете, анализа лика студента Ђуре

- Проблем алкохолизма међу сиротињом (Ђурин отац)
- Проблем туберкулозе као “сијача смрти”
- Песимистичан (фаталистички) доживљај стварности – богати су осуђени на успјех, а сиромашни на неуспјех.

б) Шта ће ученици учинити с тим знањем (зашто им је потребно)?

- Користиће га у свом животу, као и у даљњем школовању.
- Научиће приличан број архаизама (застарјелих ријечи).
- Знаће користити једноставан рјечник, превладавају ријечи из радничкога окружења, реченица је често неуглађена попут тешкога живота самих ликова.

Предуслов: Шта ученик мора знати да би успјешно савладао садржај ове наставне јединице?

Треба имати записане сегменте анализе (о писцу и дјелу које се обрађује, неком основном проблему у дјелу и ликовима) и знати шта се од њега очекује током анализе. Мора прочитати књигу.

Оцјењивање: Који ће се докази учења од ученика тражити?

Способност анализе књижевног дјела.

Ресурси за управљање временом

Е – 5 мин; Рз – 30 мин; Р – 10 мин,

Груписање: Како груписати ученике? У којим дијеловима активности? Онако како већ сједе.

Структура часа

Евокација

Анализа теза у којим смо изнијели проблеме дјела:

Ученици ће на прочељу учионице излагати све оно што су сами анализирали код куће, појединачно. Остали ученици активно

учествују тако што постављају питања, дају коментаре и сугестије у вези са свим сегментима анализе коју су ученици радили код куће.

- Биједи и сиромаштво ђака и радника у граду
- Градски живот на прелазу 19. у 20. вијек - биједи, сиромаштво, заразне болести (туберкулоза) и смрт
- Структура приповијетке
- Анализа главног лика Ђуре

Разумијевање значења:

Ученици се дијеле у групе и свака група добија једнаку групу наставних листића.

Наставни листић

- Одреди елементе социјалне приповијетке
- Урадити анализу одломка “Да је сваки од ових савјетника, од којих многи и врло имућни бијаху, само мален дарак пружио у име онога што савјетује, могла би била удова мати послати сина и у горски крај и к мору. Људи су дарежљиви са својим савјетима, који често пута само огорче онога кому их подјељују. А да су само сићушни дио дарежљиви с новцем, колико са савјетима, нестало би по биједи са свијета.” (стр. 53)
- Проблемско-идејни слој дјела: неправедно додјељивање стипендија богатим ученицима, сиротиња нема право на адекватно образовање и здравствену заштиту, сиротиња се не усуди тражити своја права, а богаташи сматрају да им сва права и повластице припадају, лицемјерје богаташа (жале Ђурину мајку, али јој не желе помоћи, сматрају да сиротиња није способна ни вољети ни туговати као богаташи).

Рефлексија

Ученици анализирају задатке наставног листића групно. Након тога вође група презентују резултате наизмјенично.

Остали учествују постављајући питања и дајући коментаре.

ШКОЛСКИ ПРОЈЕКТИ ПРИМЈЕРИ

Примјер 1.

За ученике од 8. до 9. разреда

Тема: Корупција у образовању

Циљ: Ученике научити шта је то демократија, а шта она није. Оспособити ученике да дјелују као грађани.

Очекивани исходи:

- Оспособити ученике да изразе своје мишљење о корупцији у образовању.
- Оспособити их да препознају нивое владе која су одговорне за рјешавање проблема корупције у образовању.
- Подстицање ученика на истраживање.
- Развој интелектуалних вјештина.
- Развој критичког мишљења.
- Оспособити ученике да утичу на одлуке о политици на нивоу владе.

Кораци у раду:

- Идентификација проблема у вашој средини (проблеми у школама, проблеми који се тичу младих, проблеми који се односе на основне слободе);
- Прикупљање информација (извори у школи, новинске куће, професори и наставници, личности од ауторитета, стручњаци из области, друштвене организације и интересне групе, институције закона, административни уреди, електронске мреже информација);
- Разматрање рјешења (на основу прикупљених информација – израда разредног портфолија: дио за усмено представљање и дио за документацију. Напомена; активности би требале бити у складу са уставношћу);
- Развијање властите јавне политике (ученичка рјешења проблема);
- Разрада плана активности (навести ниво и гране власти који ће помоћи у провођењу ученичког рјешења);
- Осврт на пројекат (циљ, улога ученика, информативни и истраживачки тимски рад)...

Трајање пројекта: Школска година / 120 дана (4 мјесеца)

Расподјела улога:

Координатори: Идеју пројекта подстичу наставници, прате активности и повремено усмјеравају, успостављају вањске контакте и поједностављују рад ученика.

Истраживачи: Ученици формирани у групе: модератори, аутори анкете, анкетари, статистичари, презентатори.

Опис активности:

- Формирање пројектног тима
- Расподјела улога и временских етапа
- Креирање анкетног упитника
- Упознавање наставничког савјета школе са пројектним активностима ученика
- Анкетирање ученика, наставника, личности од ауторитета
- Анализа анкетних упитника/израда графикана
- Презентација резултата
- Евалуација.

Потребни ресурси: Стручњаци из области борбе против корупције, наставници, родитељи, материјал за рад и принтање.

Литература: Ми народ, Пројект грађанин - Образовни центар за демократију и људска права Цивитас.

Презентовање портфолија:

- Усмено - представљањем 4 плаката
 1. Објашњење проблема
 2. Мјере јавних политика
 3. Политика разреда, тј. ученички приједлог рјешења
 4. План акције.
- Писмено – дио за документацију који се односи на сваки од плаката

Примјер 2.

За ученике од 6. до 9. разреда

Тема: “Антикорупцијски дан у школи”

Циљ: Указати на присуство корупције у свим сегментима нашег друштва, те начине превентивног дјеловања.

Исходи учења:

- Развој критичког мишљења о себи и друштву око себе
- Развој критичког изражавања
- Подстицање ученика на истраживање
- Развој интелектуалних вјештина
- Оспособити ученике да препознају посљедице корупције
- Оспособити их да знају законодавни оквир и тијела у борби против корупције.

Активности:

- Укључити ученике у различите облике и начине у борби против корупције
- Развити код ученика грађанску свијест
- Унапређивање и јачање мјера за ефикасније и успјешније спречавање и борбу против корупције
- Оснажити ученике у иницијативама и идејама превентивног дјеловања.

Облици активности:

1. Кампања заговарања увођења антикорупцијског програма у образовање (едукације, радионице, пилот часови, израда властитих акционих планова).
2. Промотивне активности кроз рад у заједнициУлични перформанси ученика
 - Стрип кроз Повер Поинт презентацију са анимираним ликовима
 - Примјери из свакодневног живота кроз загонетке и асоцијације
 - Друштвене игре

- Игрокази и драмски прикази
 - Фацебоок такмичење /ликовни и литерарни рад, есеј/.
3. Вирална кампања “Корупција - не у мом граду”
- Видеоклипови са порукама ученика, наставника, родитеља грађана.

Временско трајање: Школска година / 60 дана (2 мјесеца)

Потребни ресурси и материјал: Сарадња са локалним властима, материјали за арт активности, штампање, увезивање.

Евалуација: Представљање на улици, информативном штанду, веб порталима, друштвеним мрежама, школској телевизији, као и у другим школама.

Примјер 3.

За ученике од 8. до 9. разреда

Тема: Школски акциони план у борби против корупције

Циљ: Повезати и укључити све факторе васпитно-образовног процеса у тим на јединственом документу школе у борби против корупције који ће бити саставни дио Плана интегритета школе.

Исходи учења

Ученици:

- Развој критичког мишљења о себи и друштву око себе
- Развој критичког изражавања
- Подстицање ученика на истраживање
- Развој интелектуалних вјештина
- Оспособљавање за вјештине преговарања и комуникације
- Оспособити их да знају законодавни оквир и тијела у борби против корупције.

Наставници:

- Антикорупцијско дјеловање

- Јачање наставничких компетенција
- Јачање улоге учења и поучавања
- Посвећеност проблематици борбе против корупције на стручним активима наставника.

Родитељи:

- Јачање родитељских компетенција
- Јачање улоге родитеља у школи као незаобилазног партнера
- Промоција етике и морала кроз предавања родитеља.

Активности:

- Укључити ученике, наставнике и родитеље у различите облике и начине у борби против корупције
- Развијање грађанске свијести
- Истраживачки и тимски рад
- Развити мрежу превентивног дјеловања кроз рад савјета ученика, савјета родитеља и наставничког савјета на нивоу школе, општине, министарства
- Израда етичког кодекса.

Облици активности:

- Едукација ученика, наставника, родитеља
- Рад у радионицама
- Рад у ваннаставним активностима
- Предавања родитеља
- Израда брошура и промотивног материјала.

Временско трајање: Школска година / 10 мјесеци (300 дана)

Потребни ресурси и материјал: Обезбиједити предаваче, стучњаке за едукацију, сарадња са локалним властима и невладиним сектором, материјали за арт активности, штампање, увезивање, медијска подршка.

Евалуација: Представљање активности – Акционог плана у борби против корупције на нивоу школе и локалне заједнице, подјела промотивног материјала уз медијску попраћеност.

ДОДАТАК: ПРИЈЕДЛОГ ТЕМАТСКИХ ЈЕДИНИЦА ЗА ПРОЈЕКТНЕ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА

Ученици заједно са наставницима разрађују пројекте)

КУПИЋУ ИГРАЧКУ, ДА ЗНАЈУ ДА ИХ ВОЛИМ
КОРУПЦИЈА УСМЈЕРЕНА НА ПОРОДИЦУ
6-9. разред

КУПИО САМ ТИ СЛАДОЛЕД, ПА СЕ МОРАШ ДРУЖИТИ СА МНОМ
КОРУПЦИЈА УСМЈЕРЕНА НА ПРИЈАТЕЉЕ, ВРШЊАКЕ
6-9. разред

ВОЛИМ САМО ОНЕ КОЈИ ИМАЈУ НАЈНОВИЈЕ МОБИТЕЛЕ
КОРУПЦИЈА ПРОТИВ ЉУБАВИ
7-9. разред

АКО ГА ОСРАМОТИШ, ДОБИЋЕШ СВЕ МОЈЕ СЛИЧИЦЕ
КОРУПЦИЈА ПРОТИВ ДОСТОЈАНСТВА
7-9. разред

ПЛАТИ, ПА ЋЕШ ИМАТИ ДОБРУ ПЛАТУ
КОРУПЦИЈА ПРОТИВ ДРУШТВА
8-9. разред

ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР ЗА БОРБУ ПРОТИВ КОРУПЦИЈЕ

Много је институција у Босни и Херцеговини за спречавање и сузбијање корупције. У наставку је приказ основних јавних институција и организација цивилног друштва које имају и могу имати значајан утицај на спречавање и сузбијање корупције.

а) Јавне институције

Агенција за превенцију корупције и координацију борбе против корупције је независна и самостална управна организација, која за свој рад одговара Парламентарној скупштини Босне и Херцеговини. Основни циљ Агенције је превенција утицаја корупције на развој демократије и поштовања основних људских права и слобода, као и утицаја на поткопавање економског и привредног развоја Босне и Херцеговине те свих осталих облика утицаја на друштвене вриједности, као и за координацију борбе против корупције. Агенција је надлежна за превенцију корупције и координацију борбе против корупције у институцијама јавног и приватног сектора. Агенција има бесплатну телефонску линију за пријаву корупције. Бесплатни број за пријаву корупције је 0800 54321.

Агенције за провођење закона (полицијске агенције). За откривање и сузбијање корупционих кривичних дјела првенствено су надлежне полицијске агенције у Босни и Херцеговини. То су државна Агенција за истраге и заштиту (СИПА). Бесплатни број за анонимну пријаву корупције, али и осталих кривичних дјела је 080 020 505 (Кримоловци). Поред СИПА-е, за откривање и сузбијање корупције у Босни и Херцеговини, надлежна су и Министарства унутрашњих послова (МУП) на свим нивоима власти у Босни и Херцеговини. То су МУП Федерације БиХ, МУП Републике Српске, кантонални МУП-ови и Полиција Брчко Дистрикта. Број полицијских агенција на који се може пријавити корупција као и остала кривична дјела је 122.

Тужилаштва у Босни и Херцеговини надлежна су за процесуирање и кривично гоњење корупције. Тужилачки систем Босне и Херцеговине састоји се од Тужилаштва БиХ, тужилачког система Федерације

БиХ (Федерално тужилаштво и десет кантоналних тужилаштава), тужилачког система Републике Српске (Републичко тужилаштво и пет окружних тужилаштава) и Тужилаштва Брчко Дистрикта.

б) Организације цивилног друштва

Антикорупциона мрежа организација цивилног друштва у БиХ – Акаунт је мрежа невладиних организација, институција и појединаца који заједнички и систематски раде на борби против корупције у БиХ. Мрежа Акаунт својим заговарачким и конкретним акцијама доприноси убрзању антикорупционе реформе у земљи. Акаунт и све њене чланице дају допринос системском и одрживом процесу борбе против корупције и одају признање онима који се јавно и бескомпромисно боре против корупције. Корупцију је могуће пријавити путем интернетске странице <http://www.bpp. /prijava-korupcije/>

Транспаренси интернешенел је међународни покрет који је посвећен борби за сузбијање корупције. Транспаренси интернешенел БиХ је огранак у Босни и Херцеговини који за циљ има борбу против корупције у БиХ, заштиту од корупције кроз мобилизовање локалне и глобалне заједнице те унапређење и јачање међународног и националног система интегритета. Бесплатан број за пријаву корупције је (0800-55555).

КОНТАКТИ ИНСТИТУЦИЈА И ОРГАНИЗАЦИЈА ЗА ПРИЈАВУ КОРУПЦИЈЕ

ИНСТИТУЦИЈА	КОНТАКТ ПОДАЦИ
Агенција за превенцију корупције и координацију борбе против корупције (АПИК)	Бесплатни број: 0800 54321 web адреса: www.apik.ba
Државна агенција за истраге и заштиту (СИПА)	Бесплатни број: 080 020 505 web адреса: www.sipa.gov.ba
Федерална управа полиције	Тел: +387 (0)33 280 020 web адреса: www.fup.gov.ba
МУП Републике Српске	Тел: +387 (0)51 219 300 web адреса: www.mup.vladars.net
Полиција Брчко Дистрикта	Тел: +387 (0)49 233 200 i 122 web адреса: www.policijabdbih.gov.ba
Полицијске станице у Федерацији БиХ и Републици Српској	Контакт број 122
Тужилаштво БиХ	Тел: +387 (0)33 707 200 web адреса: www.tuzilastvobih.gov.ba
Федерално тужилаштво	Тел: +387 (0)33 212 529 web адреса: www.ft-fbih.pravosudje.ba
Републичко тужилаштво РС	Тел: +387 (0)51 316 168 web адреса: rt-rs@pravosudje.ba
Тужилаштво Брчко Дистрикта	Тел: +387 (0)49 217 227 Web адреса: www.jt-brckodistriktbih.pravosudje.ba
Антикорупциона мрежа у БиХ – Акаунт БиХ	Тел/факс: +387 (0)33 263 546 i 033 209 304 Web адреса: www.account.ba Ci www.bpp.ba
Транспаренси интернешенел БиХ	Тел: 0800 55555 web адреса: www.ti-bih.org

ОСТАЛИ КОРИСНИ ИЗВОРИ (ПУБЛИКАЦИЈЕ)

- Amundsen, I., Political Corruption: An Introduction to the Issues, Chr. Michelsen Institute, Development Studies and Human Rights, 1999.;
- Беговић, Б., Мијатовић, Б. и Хибер, Д., Корупција у правосудју, Центар за либерално-демократске студије, Београд, 2004.;
- Беговић, Б., Мијатовић, Б., Корупција у Србији, Центар за либерално-демократске студије, Београд, 2001.;
- Бужанин, О., и Лаловић, Љ., Носиоци правосудних функција и друштво, Високо судско и тужилачко вијеће БиХ;
- Центар за развој медија и анализе/ACCOUNT, Ко је ко у борби против корупције у Босни и Херцеговини, Сарајево, 2013.;
- ЦЕМИ, Пошто испит? – знање (није) на поклон!, Студио MOUSE – Подгорица, 2012.;
- Центар за одговорну демократију - ЦОД Луна, Приручник за заштиту узбуњивача у Босни и Херцеговини, 2012.;
- Центар за одговорну демократију - ЦОД Луна, Приручник за примјену Закона у заштити лица (узбуњивача) која пријављују корупцију у институцијама БиХ, 2014.;
- Деренчиновић, Д., Мит(о) корупцији, Nocci, Загреб, 2001.
- Добовшек, Б., Превенција корупције, Факултет за сигурносне науке, Словенија, 2008.;
- Ђорђевић, С., Цивилно друштво против корупције у полицији – Предлог практичне политике, Београдски центар за безбедну политику, Београд, 2013.;
- ФМОН, Програм мјера за превенцију корупције у Федерацији БиХ – Транспарентност, законитост и поштивање процедура за боље високо образовање – Нацрт, Мостар, 2012.;
- Горјански, Д., Суставна корупција у хрватском здравству, Загреб, 2013.;
- Горјански, Д., Је ли хрватски здравствени сустав – сустав?, Матица Хрватска, Огранак Осиек, 2009.;
- Gould, 1991., а према: Khan, M. M., Political and Administrative Corruption: Concepts, Comparative Experiences Bangladesh Case, University of Dhaka, 1997.;
- Hallin, D. C. & Papathanassopoulos, S., Political Clientelism and the Media: Southern Europe and Latin America in Comparative Perspective, Media, Culture & Society, broj 24., 2002.;

- Хасић, Ј., Кривично дјело корупције: Слабости и недоречености постојећих законских рјешења на нивоу Босне и Херцеговине, Центар за сигурносне студије, Сарајево, 2013.;
- International Council on Human Rights, Корупција и људска права: успостављање везе, Фонд за отворено друштво – Србија, Београд, 2010.;
- Khan, M. M., Political and Administrative Corruption: Concepts, Comparative Experiences Bangladesh Case, University of Dhaka, 1997.;
- Корајлић, И., Високо образовање у БиХ – отворен простор за корупцију, ТИ, 2011.;
- Крегар, Ј., Појава корупције, Хрватски љетопис за казнено право и праксу, 1997.;
- Кушан, Л., Сукоб интереса, Удруга за демократско друштво, Загреб - Сплит, 2004.;
- Милосављевић, М., Како против корупције у јавним набавкама, Centre for Applied European Studies;
- Министарство правосуђа РХ, Корупција – узроци, посљедице, превенција, Загреб, 2011.;
- Шуковић, Д., Корупција у процесу приватизације у Србији, чланци, број 1, 2011.;
- Шимац, Н., Против корупције: стара пошаст, нове опасности, Мала школа демократије, књига 10, Удруга за демократско друштво, Загреб – Сплит, 2004.;
- ТАССО, ОЦД и учешће грађана, Сарајево, 2011.;
- Transparency International БиХ, Антикорупцијски планови као дио стратегијског дјеловања против корупције, Сарајево, 2011.;
- Transparency International БиХ, Мониторинг провођења Стратегије за борбу против корупције 2009-2014 – Први периодични извјештај ТИ БиХ, 2010.;
- Transparency International БиХ, Мониторинг имплементације Закона о јавним набавкама БиХ, 2012.;
- Transparency International БиХ, Методе едукације о корупцији и етици;
- UNOCD, Пословање, корупција и криминал у Босни и Херцеговини: Утицај мита и криминала на приватна предузећа, 2013.;
- UNOCD, Корупција у Хрватској: Стварна корупцијска искуства грађана, 2011.

Ко се боји корупције још? Ми не!

Објављивање ове публикације је дијелом финансирано грантом Министарства иностраних послова Сједињених Америчких Држава (Department of State). Мишљења, налази и закључци који су овдје наведени припадају ауторима и не одражавају нужно мишљења, налазе и закључке Министарства иностраних послова Сједињених Америчких Држава.

Пројекат проводи

Партнери на пројекту

